

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים פח

סימן קפו [רט]

משפט אביונך לא תטה בריבו. הזהיר הכתוב בפ' ואלה המשפטים לא תטה משפט אביונך בריבו פי' בדינו. ואביון בכלל (א) כל ישראל הוא דכתיב בהן לא תטה משפט ולמה כתבו לעבור עליו בשני לאוין.

סימן קפו [רמו]

אל תהרג נקי וצדיק. צוה יוצרנו בפ' ואלה המשפטים ונקי וצדיק אל תהרג וגו'. פי' כדתניא בסנהדרין פי' אחד דיני ממונות [ג' נ'] מנין ליוצא מב"ד חייב ואחד אומר יש לי ללמד עליו זכות מנין שמחזירים אותו ת"ל (א) צדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע אם מידך יצא זכאי מדי לא יצא יש לי הרבה שלוחים ליפרע ממנו.

סימן קפח [רסא]

לא תכחשו ולא תשקרו. ויראת מאלהיך לקיים אשר צוה בפ' קרושים לא תכחשו ולא תשקרו איש

תועפות ראם

ואני אומר דרבינו מפרש דרשב"ל אמר [משכ"כ מדכתיב ודל לא תהדר בריבו דאפילו להדרו בדברים בשעת הדין אסור משכ"כ דאין להצדיק בדינו לזכותו אע"כ מאי דכתיב הצדיק נדק משלך ותן לו חולם במכילתא משפטים אמרו לא תטה משפט אביונך בריבו למה נאמר לפי שה"ל ודל לא תהדר בריבו א"ל אלא דל עני תאב מנין ת"ל לא תטה ע"כ משמע דשווה הך ודל לא תהדר ללא תטה משפט אביונך א"כ הך ודל לא תהדר מפרשים כפרש"י דהיינו לזכותו בדין והיינו להטות משפטו ועיין בס"י הסמוך דרבינו אינו מפרש גם שם כהמכילתא. מיהו במכילתא שם אמרו ע"פ ודל לא תהדר בריבו ל"כ לפי שה"ל לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול א"ל אלא אלו וחילופיהן מנין ת"ל ודל לא תהדר בריבו ופי' שם בברורי המדות להכוונה שלא יהדר פני דל לכבדו אף שאינו מוכרח מומן וא"כ מובחר כדברי היראים.

(א) בכלל כל ישראל הוא. ביראים הנדפס איתא ואביון בכלל עני דכתיב כזה לא תטה משפט ואינו מוכן והנכון כמש"כ כאן בהכח"י ונראה שיהיה כתוב בנדפס בנ"י שהוא ר"ת בני ישראל ונשתבש לחיבת עני. והנה רבינו כרז דבריו אלו ע"פ דרך הספרי דברים פי' רפ"א לא תטה משפט גר יחוס מה אני נריך והלא כבר נאמר לא תטה משפט מלמד שכל המטה דינו של גר עובר ב' לאוין ועפי"ז כ' רבינו שלא להטות משפט האביון ללאו בפ"ע ואביון זה הוא כפשוטו שהוא עני התאב לכל דבר וכפרש"י דברים כ"ד י"א ושנה בעני לעבור עליו בשני לאוין לפי שנקל להטות משפט עני יותר משל עשיר לכן הזהיר ושנה עליו עכ"ל אע"פ דשם בפסוק אינו מודבר אלא במשפט גר יחוס עכ"ל כלל רש"י גם עני שהוא נשנה ללאו בפ"ע בהפסוק שלפנינו לא תטה משפט אביונך בריבו וכמש"כ הפס"ד בדרך מנחות ח"ב שמהרש"א למנות מטה משפט האביון ללאו בפ"ע כמו מטה משפט גר. ונהי דלפי מ"ש במכילתא ויבא בס"מ להרמב"ם מ' רע"ה דאביונך פי' אביון הוא במנות כלומר אע"פ שאביון הוא במנות לא תטה דינו אצטריך קרא שם הוא בכלל שאר ישראל שמוחזר עליו בלאו אבל לא שיהיה מוחזר עליו בלאו יתירא כמש"כ בס' מע"ה לתוך תמימת הפס"ד של מנין המנות ל"ת שכ' הסמ"ג שלא מנה ללאו בפ"ע לא תטה משפט אביונך לומר שהמטה משפט אביון עובר ב' לאוין וה"ה גמי אם נפרש לא תטה משפט אביונך להטותו לזכיה אצטריך קרא שלא יעלה על לב הדיין כיון שהוא עני התאב לכל דבר אינו עובר על הפיית משפטו אשמעיין קרא שם הוא בכלל שאר ישראל שמוחזר עליו בלאו דלא תטה משפט אבל לא שיהיה מוחזר עליו בלאו יתירא משא"כ אם נפרש אביונך הוא כפשוטו שהוא עני התאב לכל דבר ולא תטה ג"כ כפשוטו להטותו לזכות מיהי תיתי שלא יהיה בכלל ישראל וע"כ אחא לאזהרה יתירא חזו משכ"כ רבינו היראים ולמה כתבו לעבור עליו בשני לאוין ועיין סנהדרין ל"ו ב' אר"א בפ"ס דא"ק לא תטה משפט אביונך בריבו משפט אביונך א"ה מטה אבל אחא מטה משפט של שור הנסקל ומנ"ל הך דרשא ועכ"ל דהיינו מדכתיב בריבו וכמשכ"כ הפי מטה בביאור הירושלמי פ"ד דסנהדרין ה"ז בריבו למעוטי אחא בריבו אי אחא מטה לחובה ע"פ א' אלא בשנים כו' וא"כ שמעיין מינה דמפרשי לא תטה משפט אביונך להטותו לחובה וגם מפרשי אביונך אביון ממש ולא אביון במנות דאי אביונך פירושו אדם שהוא רשע א"כ בריבו לאו יתירא הוא דאצטריך דאשמעיין דדוקא בריבו אי אחא מטה לחובה אבל שלא בדין רשאי לדון לפי חובה שלא כשאר כל אדם דתקן בצמות והוי דן את כל האדם לכ"ז משא"כ בזהם שהוא רשע מותר לדון לחובה כמש"כ הרע"ב שם פ"א מ"ו והו מקור נאמן למשכ"כ רבינו כאן דלא תטה פי' לחובה ואביונך הוא אביון כפשוטו וא"כ למה כתבו מה"מ. שלא יהיה בכלל ישראל אלא לעבור עליו בשני לאוין מיהו להד"ל ששבושעות ל' א' שאמרו שם בנזק חשפוט עמיתך הוי דן את כה"ל לכ"ז וכ"ה בת"כ נלמד משם דדוקא עמיתך עם שאר בבורה ובמנות הוי דן לכ"ז משא"כ בזהם רשע ועיין להלן סי' ק"ן דבר הלמד מענינו דבמשפט מדבר והוא דלא כה"ל שבת"כ וכו' ע"ז הגר"ד קצת נראה דגם להד"ל אינה מ"ע של תורה רק הוא אסמכתא מחובת גמ"ל הוא ועי' שבת קכ"ו, א' ב'. ובכל הסוגיא שם ולא הוצא דרשה זו. מכלל דאינה רק דרך דרוש בעלמא ע"פ זה. ומן הסברא נריך לדון לזכות שד"ל הוא ירכה שלום בין איש לרעהו. וע"ש בפס"מ להר"מ ולרבינו יונה ז"ל. ובדרשא דבריו, אולי י"ל שגם לדרשת הגמ' למעט סוה"כ ג"כ יש לדרוש אביונך כהמכילתא דתרווייהו ש"מ דא"כ למה נקט אביונך דוקא. או ד"ל מקרא יואל מ"פ שכולל גם שניהם. ולכן א"ש דעת רבינו שעובר בשני לאוין. עכ"ל.

(א) נקי מנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר א' י"ל ל"ע חובה מנין שאין מחזירין אותו ת"ל וצדיק א"ת כי כו' כנ"ל. [הגר"ד].

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים

176

בעמיתו. ובת"כ למדנו שאינו מדבר כי אם בממון דתניא לא תכחשו מה ת"ל לפי שנאמר וכחש (א) בעמיתו ועונשו מנין ת"ל לא תשקרו ואחרי שבא להזהיר על פרשת ויקרא למדנו בממון הכתוב מדבר דכתיב נפש כי תמעול מעל וגו'. ועוד תניא בסנהדרין באלו הן הנחנקין [פ"ז א'] לא תגנובו וגו' בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפש אמרת צא ולמד מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד בעניינו במה הכתוב מדבר בממון אף כאן בממון. תניא בת"כ איש בעמיתו אין לי אלא איש (ב) אשה מנין ת"ל לא תכחשו מכל מקום.

סימן קפט [מב]

לא תקלל חברך ועצמך. תנן בשבועות פ' שבעות הדינין (א) המקלל עצמו וחבריו בכל הבנויים חייב (ב) ואמרין בגמרא [ג' א'] אזהרה למקלל חבריו מנלן דכתיב לא תקלל הרש. אין לי אלא הרש מנין לרבות כל אדם ת"ל ונשיא בעמך לא תאור כל שבעמך א"כ מה ת"ל הרש כה הרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים [ח"כ פ' קדושים] (ג).

יש (ד) לשאול. אמאי לא מפקין אזהרה למקלל אביו ואמו מהבא דבסנהדרין. פ"ד מיתות [פ"ז א'] הווקא להוציא מיתורא דקראי ויצא המת לא אמרין אלא בחבירו אבל באביו ואמו אמרין לעיל המקדש

תועפות ראם

(א) זה למדנו שגם אזהרה מנין ת"ל ולא תכחשו. לא תשקרו מה"ל לפי שנאמר ונשבע על שקר אזהרה מנין ת"ל כו' מדבר שאלה פרשה מדברת בממון דכתיב כ"ל. [הגר"ד]. (ב) אשה מנין כו' ו"ל יראים הנדפס אין לי אלא איש בלש. אשה בלש אשה בלש ואיש בלש מנין ת"ל לא תכחשו ולא תשקרו מ"מ והיינו ג"כ כמס"כ כאלו אשה מנין ור"ל אשה בלש אשה בלש ואיש בלש מנין ובת"כ לפינוי יתא אשה בלש גם אמרו שם ת"ל בעמיתו מ"מ ועיי"ש בביאור התו"ם שפי' מדכתיב בעמיתו למדנו ששם איש איש סימן המין שממעט אשה אלא שג"ע"ס הכללות ור"ל כל איש ואינו ממעט אשה וכמו שאם אמר איש לאחיו איש לרעהו שפי' אחד לרעהו ואינו ממעט אשה אבל לשון ייראים שהעתיק ת"ל לא תכחשו מ"מ ז"ע מאי משמע וי"ל דגם לני' רצינו יתפרסם מדכתיב לשון רבים לא תכחשו ולא תשקרו ש"מ דהא דכתיב איש פי' כל איש וכל אחד ואחד בין איש ובין אשה.

(א) העדות [ג' א'] כ"ל. (ב) לפינוי במשנה הגי' עובר בלא תעשה והאם חדש עמד ע"ז וכתב וי"ל ודוחק לומר שכוונתו הוא חייב מלקות ויותר היה נראה להניח עובר בלא' כניסתו עכ"ל ולי' פסוק דכיון שיהיה רבינו וכתב חייב לומר דכלל הכוונה חייב מלקות וכהרמב"ם פכ"ז מהל' סנהדרין ה"ג דלא כהראב"ד שם שכתב אינו לוקה אלא בשם המיוחד והכי איחא צירושא עכ"ל וכו"כ רש"י בשבועות כ"א א' ד"ה חוץ. ומקלל את חברו בשם המיוחד ועיי"ש בהגרש"ם שזהו כהראב"ד אבל דעת היראים כהרמב"ם וראיתי לרבינו ירוחם נתיב י"ד חלק השמיני שכל המקלל עלמו את חברו בשם חייב ועובר בלא' ודוקא בשם כגון יכוה האל או אחד מן השמות כגון שדי או נבלות אבל באחד מהכינויים כגון חנון ורחום וגבור וכי"צ פסוק עכ"ל ונראה דזהו לגי' הספרים שבועות ל"ז ב' לא תפוך עיי"ש בתולד"ה ה"ג ובמהרש"ל שם שכתב לפי"ז לית ליה לתלמודא הא דאמר ר' יעלי לעיל גבי מקלל עלמו וחבירו וד"ה אלא לר' מנחם ב"ר יוסי קרא יתירא אחא לרבות כל המקללים אפילו עלמו וחבירו נמי אינו אלא בשם וסחמים דלפניו ופוסקין בכינוי במתניתין במקלל אביו ה"כ דפוסטרים גבי מקלל עלמו וחבירו דהוא קרא יתירא לכל המקללים אחא דאינו חייב אלא בשם עכ"ל וזהו דעת רבינו ירוחם ומש"כ שם אח"י וכן מקלל אביו ואמו אינו בכלל מקלל עד שיקללו בשם ר"ל נמי בשם מן ה' שמות שאין נמחקין המצורין ביו"ד כו' רע"ז סעיף ט' ודלא כפרש"י סנהדרין ס"ו א' במשנה שפי' קלס בכינוי כגון שדי נבלות חנון ורחום וכ"כ רש"י סנהדרין ל"ז א' ד"ה ואליבא דר"מ כנויים כגון אלהים שדי נבלות ומה שפרש"י שם ס"ו א' עד שיקלס בשם, שיקלל בשמות המצורין כתב הערוך לר' שם דע"כ רש"י מפרש שם חיינו שם המיוחד ומדכתב רש"י בשמות המצורין בלשון רבים מזה משמע דדעת רש"י כהרמב"ם פ"ב מהל' ע"ז ה"ז דנש"ך שם אדנית שם המיוחד מקרי ולא שם הוי"ה לחוד עכ"ל ומה יענה למס"כ התו"ם פ"ז דסנהדרין מ"ה ד"ה יכה חו"ל ומדברי רש"י בגמרא ד' ס' נראה שדעתו שם ההוי"ה עכ"ל ושם כ"ו א' פרש"י ד"ה על שם המיוחד דהא כתיב ה' והיינו שם המיוחד כדכתיב זה שמי לעולם ועיין קדושין ע"א א' לעלם כתיב ויש לדחות דכוונת רש"י גם לקריאתו ולא דוקא לכתיבתו ובשבועות ל"ז א' רש"י ד"ה על שם מיוחד. פי' בן ארבע אותיות דיו"ד ה"י ועיין בפי' התורה העמק דבר ויקרא כ"ד ס' שכתב דרש"י ורמב"ם ס"ל דשם אדני בכלל שם המיוחד ולא כן דעת הרמ"ם וס"מ וחילוי בפי' המשנה שבועות ב"ה א' דתנן בלא"ף דל"ז ב"ה בשדי כו' אי ינמא כוונת המשנה הא דתנן ב"ה היינו כו"ה מוכח דשם אדני דומה להוי"ה ואם ינמא ב"ה היינו שם יחלדו מצואר דלא חשיב אלא שמות שאין מיוחדין ואדני בכלל עכ"ל והוא דלא כמס"כ הערוך לר' שם ראייה מהמשנה שבועות הגי' דלא"ף דל"ז שם המיוחד הוא כמו יוד ה"י עיי"ש ומינה שמע נמי דרש"י שפי' במשנה דשבועות שם ביו"ד ה"י שם הכתוב ד' אותיות הכתוב ביו"ד ה"י ש"מ דס"ל כהרמב"ם ודלא כהתו"ם שו"ר להבדיל"י לחו"מ ס' כ"ז שהבדיל דבריו הר"ר ירוחם והעיר ג"כ מפרש"י שבועות בהגרש"ם וביאר דברי הראב"ד בהשגות כמס"כ המשנה"ח עיי"ש ועיין להלן ריש ס' ת"ה ומש"כ עיין להלן ס' רנ"ו אות ג'. (ג) ת"כ פ' קדושים. כתבתי זה יען כי אינו נמנא כ"ז בגמרתו דשבועות שכתב רבינו מקדש אולם הבדכ"י לחו"מ ס' כ"ז אות ח' כתב וי"ל מדברי הרא"ם בספר יראים ס' מ"ב נראה שהדיא דהכי הוו גרסי' בש"ס פ' שבועות העדות ואין למהוק מהמס"ג לאוין ר"מ מה שכתב שם ותניא בפ' שבע"ע ובת"כ מה חרש מיוחד כו' עכ"ל וא"כ אין להגיה כן בדברי רבינו וכתבתיים במוסגר. (ד) מכאן עד וכתב חסר בנדפס וכבר כתב רבינו לעיל ס' קע"ד ים לתמוה כו' והוא שאלתו שכתב

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים פט

לאחר מיתה חייב. וכתוב השמר לך ושמוך נפשך מאד ואמר רבין א"ר אילעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל וכו' וא"ר ינאי הא דתנן בכל הכנווין חייב דברי הכל פי' אע"ג דפליגי ר' מאיר ורבנן במקלל אביו ואמו דתנן [סנהדרין ס"ז ה'] קללם בכינוי ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרים וטעמא דילפינן האי קללה מקללה דברכת השם דאפי' רבנן מודו דבאזהרה [ב] בנוי כדתניא [שם יז ה'] וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכנויים באזהרה אלמא (ה) לענין ברכת השם כנווין ושם המיוחד חדא מילתא נינהו לענין אזהרה במקלל חבירו ועצמו נמי אין לחלוק בין כנווין לאזהרה ואם הוא עברין אפילו במצוה אחת רשאי לקללו כאשר פירשנו למעלה [ס"י קטז].

סימן קצ [רלח]

דל לא תשא וגדול לא תהדר. ויראת מאלהיך. לקיים טה שצוה בפי' קדושים לא תעשו עול במשפט ולא תשא פני דל לא תהדר פני גדול. ותניא לא תשא פני דל שלא תאמר עני הוא והעשיר הזה חייב לפרנסו אונקנו ונמצא מתפרנס בנקיות (א) ולא תהדר פני גדול שלא תאמר עשיר בן גדולים הוא היאך אראה כבושתו (ב) ולכך נאמר לא תהדר פני גדול יכול אפילו שלא במשפט ת"ל במשפט דבר למד מענינו.

סימן קצא [מא]

רכיל לא תלך. צוה היוצר בפי' קדשים לא תעשו עול במשפט. לא תלך רכיל בעמך ואמרינן בנערה שנתפתתה [מ"ז ה'] אזהרה למוציא שם רע [מנין] מלא תלך רכיל בעמך. ר' נתן אומר ונשמרת מכל דבר רע ור' נתן מ"ט לא אמר מלא תלך רכיל ההוא אזהרה לדיון שלא יהא רך לזה וקשה לזה ר' (א) אומר כרוכל שמשעים את דבריו מנין לדיון שלא יאמר אני מזכה וחברי מחייבים אבל מה אעשה שהכרי רבו עלי לכן נאמר לא תלך רכיל בעמך ולדברי המוציא אזהרה למוציא שם רע מכאן. הוזקקתי לכתוב מה שפירשו חכמים בערכי [מ"ז י'] היכי דמי לישנא בישא כגון דאמר לא משתבח נורא אלא בפלניא דשכיחי בשרא וכוורי פי' אפילו זה הוי לשון הרע כיון דמפקיד (ב) ביה בלשון לישנא בישא הוא כ"ש האומר גנאי וקיי"ל (ג) כר' יוסי דתניא ר' יוסי אומר מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי פי' לראות אם יבא [אותו] פלוני שאמרתי עליו שלא אמרתי דבר שלא הייתי אומר בפני בעלים דהכי קיי"ל דהא קם ליה

תועפות ראב

שכנא ועיי"ש ציבארי אות ד'. (ה) א"מא כו' ע"ס חסר כדפס ומבואר מכאן דלא כהס' חדש שכתב עמ"ס היראים וטעמא דילפינן האי קללה מקללה דברכת השם כו' וז"ל לא יטלתי להולמו דאם איהא דילפינן א"כ לא יהיה חייב המקלל את חבירו כגון וגם רש"י בשבועות ל"ז א' ד"ה וד"ה כתב דוקא מקלל אביו שהוא בסקילה כמבדך את השם אבל בעצמו וחבירו שהוא לאו בעלמא לא תליף מהכא ועכ"ל בדברי רבינו וטעמא דלא ילפינן האי קללה מקללה דברכת השם כיון דהוי באזהרה כדתניא כו' עכ"ל ואין דבריו נראין כלל ולשון רבינו הוא מבואר דר"ל דמש"ה המקלל עצמו וחבירו כגון חייב לד"ה כיון דהך חייב אינו חייב במיתה אלא בלאו וילפינן מברכת השם דהתם נמי כגון באזהרה וכמ"כ כאן בהכח"י וחליה להגיה.

(א) ת"ל לא תשא פ"ד ולא כו' כנ"ל [הנר"ד]. (ב) צנושות פי' אלא אונקנו ולכשינא חוץ אומר לו תן לו שאתה חייב לו כ"ה בספרי דברים פי"ו ועיי"ש בספרי דאסמכוה אקרא ת"ל כקטן כגדול תשמעון ולדברי הת"כ שכ' רבינו י"ל דמצע"ל כקטן כגדול תשמעון לכדנ"ל סנהדרין ח' א' שיהא חביב עליך דין של פרוסה כדיון של מאה מנה לאקדומי' עיי"ש ועיין בחינוך מ' רל"ג שכתב והוסיפו ג"כ שיהא חביב עלינו דין של פרוסה כדיון של מאה מנה מפרש מ"ש בגמרא דסנהדרין שם למאי הלכתא אלימא לטיוני גיה ומויסקי פשיטא רענס לומר בלאו דברי ר"ל הוה ידעין לם מפשטיה דקרא ולענין מאי מביעי' ליה לר"ל לומר שיהא חביב עליך כו' ואי בלאו דברי ר"ל לא הוה ידעין פי' של כקטן כגדול דהיינו דין של פרוסה ודיון של מאה מנה א"כ לא הו"ע לר"ל למימר אלא דין של פרוסה כדיון של מאה מנה ותו לא ומה זה שאמר ר"ל שיהא חביב עליך מש"ה אמרו לאקדומי' שר"ל דקדק מדכתיב צרישא כקטן וסדר כגדול ועו"ל שיהא חביב עליך דין של פרוסה כדיון של מאה מנה להקדמוי' אס בל לפיך קודם הדיון של פרוסה וצוה ותישב דברי הטוש"ע חו"מ ס"י שכתבו ואל ישים חילוק בין דין קטן לגדול אלא יהא צנינוי דין של פרוסה כדיון של מאה מנה והקטן כד"ה וס"ו הלא בגמרא אמרו ע"ז פשיטא והשתא כיון דפשיטא הוה לאויה לורך כחצוה הסור והמחבר עיי"ש בדבריהם ולפמ"ש א"כ דקושיית פשיטא אינו אלא על דברי ר"ל אבל פשיטא דקרא הכי הוה והוה דלא כהסמ"ע שם סק"י שהשיג על הע"ש שכ' דילפינן לם מכקטן כגדול תשמעון ע"ש והסמ"ע לטעמיה שכ' בפרישה על מש"כ הסור ואל ישים חילוק כו' וז"ל בן הוא פשוט להגמרא כו' בלא קרא כו' ועל דעת הע"ש אינו כן וכנ"ל:

(א) דבר אחר כ"ה לפנינו ובגדפס. ובירושלמי פ"ק דפאה ר' נחמיה אמר לה. (ב) דמפיק כנ"ל [הנר"ד] (ג) וקיי"ל כר"י כו', דלא כהרמב"ם

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים

178

רבא כוותיה. דאמר רבא פ' יש בערכין להקל כל מילתא דמיתאטרא באפי תלתא לית ביה משום לישנא בישא. אמר ליה אבוי כ"ש חוצפא דלישנא (ד) בישא א"ל אנא כר' יוסי סבירא ליה דאמר ר"י וכו'. וטעמא דר' יוסי סבירא (ה) ליה מדכתיב חולכי רכיל נחשת וברזל פ' שאומר עצמו אוהבו והוא שונאו לומר עליו רעות שלא בפניו ומשמע בשני ענינים נחשת וברזל. ונלמוד גמי מרכילותו של ציבא דכתיב וירגל בעבדך אל אדני המלך [והתם] שלא (ו) בפני מפיבושת הזה ולא היה רוצה ציבא לומר בשעה שישמע מפיבושת וילמוד סתום מן המפורש. ואפילו על עסקי חפרו וממונו אסור להוציא דבה כנון (ז) שרוצה לתת מתנה לחבירו ובא אחר ונינה אותו על שקר ונמצא מוציא דבה. כדאמרינן בערכין פ' יש בערכין להקל [טז ח] לא נחתם גזר דינם של אבותינו אלא בשביל שהוציאו דבה על הארץ. ואמר (ח) ר' שמעון בן לקיש וימותו מוציאי דבת הארץ רעה כמנפת לפני ה' על דבת הארץ מתו. ותניתא ר' אליעזר [כן] פרטא אומר בא וראה כמה גדול כחו של לשון הרע מנלן במרגלים ומה מוציא שם רע על העצים ועל האבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה.

תולדות לשה"ר. דאמר רב פפא בב"ב [ק"ד ז'] אמר רב דימי אחוה דרב ספרא לעולם [אל] יספר אדם בגנותו (ט) של חברו שמתוך שמרבה בשבחו בא לידי גנותו. פי' אל ירבה לספר כי מתוך שירבה

תועפות ראם

כהרמב"ם פ"ו מה"ד ה"ה שפסק ללא כרצא ותמה עליו כ"מ ס"ס. ס"ס חדש. ובשול"ת מהר"י מזכרונא סי' ל"ח כ' ללא קי"ל כר"י אלא כדפסקין ב' חוקת הכתובים כל מילתא דמתאמרה באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא עכ"ל ובס' חפ"ח ה' איסורי לה"ר כלל ג' צבאר מ"ח אות א' צבאר דברי רבינו שפסק כר' יוסי דלויי בענין דלן בו משום לה"ר עיי"ש בצורך ומס"ר פי' כו' כן פרש"י שם בלשון א' ורש"י רבינו דכ"י קי"ל דהא ק"ל רצא כוונתו לפניו אמר רבה נס כ' רבינו דלמר רצא פ' שם צבדין להקל כל מילתא דמיתאמרה באפי תלתא לית בה משום ל"ב כו' ולפניו א"ר שם כל מילתא דמתאמרה באפי מרס לית בה משום ל"ב ואחא א"ל אבוי כש"ב כו' וא"ל אלא כר"י ס"ל ובאמת כ' השם חדש יש ט"ס הניכר בלשון רבינו וכל"ל כל מילתא דמתאמרה באפי מרס עכ"ל וא"י אומר דלן להניס דג' רבינו כך היתה שמה וכן נראה שה' נ"י התוס' דכ"ב ז"ל ב' ד"ה לית הב' ש' פי' לאותו שאומר לפני ג' דג' יש צבדין מיימי עלה הא דל"ר יוסי כו' והיינו כני' רבינו הרא"ם והגרש"ם צ"ב שם הניס דבה"ל ולא ראה ג' היראים ועיי"ל א"ש דה"ל ככתיבתן: (ד) ולישנא כ"ל. (ה) כ"ל ז"ל נראה לי וכו' כדפסק וכו' השם חדש הפי' שהציא רבינו לא מלאתיו לא בש"ל ולא בילקוט אמנם כוונת רבינו לומר שהוא נראה בפניו כלאוהב ושלם בפניו אורבו ואנוהו לומר עליו רעות והוא בדמיון הנחשת שהוא מאיר ומזהיב כדכתיב נחשת קלל ה"ל נראה בפניו כלאוהב ושלם בפניו אומר עליו רעות כדמיון הצדק שממית וזש"ל ומשמש ב' ענינים נחשת וברזל עכ"ל ונראה לי עוד שלדברי רבינו יתפרש הכתוב כרי טוררים דהיינו שצפני הצעלים הם פרים מסוררים ומראים עינים כלאוהב ושלם בפניו חולכי רכיל ועו"ל נחשת וברזל וגי' הכת"י לפנינו כלן ומשמע בשני ענינים אצל בנדפס הגי' ומשמש שני ענינים: (ו) והתם שלא כו' כ"ל וכו' כדפסק בס' חפ"ח ה' איסורי רכילות כלל ג' צבאר מ"ח א"ל ב' בהגהה נחקקה בדברי רבינו דא"ס ה' אחת מה שציבא דבר על מפיבושת בודאי ה' מותר אפי' לא ה' רוצה שישמע מפיבושת ומזה רבה הוא לומר לדוד כרי שיסמור א"ש בזה אש"כ דשקר דבר עליו ציבא וא"כ בודאי כלל גוויי אסור והיכי יליף ר' יוסי מענין ציבא לעלמא לדבר אחת כיון דעכ"ל מוכרחין אנו לומר דבענין ציבא כלל גוויי אסור וצבא' איסורי לה"ר כלל ג' צבאר"ח אות א' בהגה"ה כ' ישוב ליה דאפשר לומר דלסיקון בעלמא נקב דרגילות הוא להזהר ברכילות שלא לומר בפניו וה"ל צבא"ר א"ס מזהר מלומר בפניו סימן הוא שלא נחכוין בקנאחו עבור האמת שמירר בסיקון או בציון חזירו רק נהנה לספר בגנותו עכ"ל ולי נראה דרבינו למד משם לר' יוסי פי' לשון רכיל דהוא שלא בפני הנעלים מדלמר מפיבושת וירגל בעבדך ולא אמר וישקר דהא שקר אמר ציבא אלא מדלמר שלא בפניו עו"ל וירגל אלמא דרכיל ורגיל מקרי שלא בפני הנעלים: (ז) כנון כו' עד כדאמרינן חסר בנדפס. (ח) כ' השם חדש שיש שינוי קלת בדברי רבינו ממה דליתא לפנינו בדברי ר"ל הביאו בגמרא על הכרייתא דר"א בן פרטא דבסמוך. (ט) בשבחו כ"ל ומס"ר דלמר רב פפא צב"ב ליחא לפניו ר"ס וגי' הנדפס דלמר' צב"ב ב' ג"ס כו' והפי' ש' רבינו אל ירבה לספר כן פי' הרשב"ם שם ורש"י ערכין ט"ו א' ד' ה"ה בא והרי"ף פ' בנה מדליקין והסמ"ק סי' קכ"ד אצל הרמב"ם פ"ו מה"ה ה"ד כ' בפני שונאיו אסור וכו' הסמ"ג לאותן פ' עיי"ש שסיים אצל בפני אוהביו מותר כדחקן חמשה תלמידים כו' הוא היה מונה שבתן עכ"ל ולפי דעת הסמ"ג מדויק מ"ש במשנה הוא היה כו' פי' הוא צב"ע שלא במקום שהרבים מנויים שם בדוכתא דליכא למיתא דילמא איכא התם מלך דכני' ל' ומשתעי בצבא' כמס"ב הרמ"ה בסי' יד רמב"ם צ"ב שם דהוא דפסיק סידרא לקמי' דרבי במקום שהרבים מנויים שם היה וכו' הנאון רחיד"ל פתח עינים לצ"ב שם דמפיח"מ להרמב"ם ספ"ק דלכות מוכח דס"ל להמשיך ה' בקהל רב דיש שם אהרנים ושונאים ומיושב בזה תמימה הס"ד אות י"ד יסודא חייטא שמהה על הסמ"ג דהא רבי לא היה שונאו של ר' יהודה חייטא, ולפמ"ל רבינו מדויק לשון המשנה מונה שבתן פי' מונה מעט לא ברביו ולכן לא אמר הוא היה מספר שבתן דלסור הוא ברביו. ועל"פי היראים שהוא כפרש"י כ' המג"א צב"ח ס' קי"ז דל"ע מההיא דצ"ב דקס"ד דהלא לא הוצה כלום אלא שה' אומר יהודה חייטא כהני' וכן פי' במה"ה שם ודלא כמס"כ ב' ברית עולם לנ"ס סי' ס"ד ואחריו נמשך במנחת חינוך בקומץ מנחה מ' ר"ל שהמג"א הקשה לפי' הרמב"ם ולכן יישבו קושייתו עפ"י ה"ל דההם היו שונאים ליהודה חייטא עיי"ש וטעות הוא בידס. ומעתה מש"כ השם חדש וז"ל עיין להפס"ח ב' מ"ח צב"ל דעוה ש' על הכ"מ צב"ח כ' הכ"מ דמפרש רבינו דהיינו בפני שונאיו ולא משמע הכי ב' ג"ס ד' קס"ד עכ"ל ולפסק"ל דהשנה זו היא כוונת הגמ' ש' וז"ל אכן רש"ם פי' לא יספר אומר מלחי וכו' עכ"ל השם חדש. ובמה"כ"ל דלרבה על פי' רש"ם עכ"ל ועיין בגמרא ערכין ט"ז א' ובהה צב"ח כ"ה פי' אומר הא' מלך דשפיר שומעני' שרי לשבחי' ומלך דשכחי' ינוחו לו ברכות על ראשו ועיי"ש בח"א מהרש"ל ובשול"ת ח"ם ח"ו תש"י נ"ס פי' דוקא התם

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות ראים צ

לספר בא לומר זה הגנות שלו אבל סיפור טובה בלא ריבוי מותר כדתנן [למנו סג מ"ח] ה' תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי הוא היה מונה שבתן.

סימן קצב

לא תשא שמע שוא. הזהיר היוצר בפ' ואלה המשפטים שלא יקבל אדם לשה"ר דכתיב לא תשא שמע שוא ואומר (א) האי לישנא אע"ג דלכבולי לא מקבלינן מיהש חיישינן לה. ואם אדם רואה בחבירו דברים וענינים שנראה שהדבר אמת רשאי להאמין (ב) ולא לקבל כדאמרין בשבת פ' במה אשה יוצאה [י"ז ח'] לא קבל דוד לשה"ר אלא דברים ניכרים חזא ביה במפיושות.

סימן קצג

אל תשת ירך עם רשע. הזהיר היוצר שלא (א) יבטח אדם לחבירו עד שקר אפילו אינו מעיד משעת הבטחה הוי השתא ועובר על מה שהזהיר היוצר בפ' ואלה המשפטים אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס.

סימן קצד

לא תעשו עול כמשפט. הזהיר היוצר שלא לעשות עול דכתיב בפ' קדושים לא תעשו עול כמשפט. ותניא בת"כ לא תעשו עול כמשפט מלמד שדיין שעות משפט נקרא עול שנואי (א) משוקץ חרם תועבה וגורם ה' דברים מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומנלה אותם מארצם [ויוצרינו יעמידנו ליראתו נצח]. ולאו זה בכלל לא תטה משפט שנכתבו להרבות לאוין.

סימן קצה [לט]

לא תשנא את אחיך בלבבך. ויראת מאלהיך צוה בפ' קדושים לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ותניא בת"כ ומייתנין לה בערכין פ' יש בערכין [ט"ז ב'] לא תשנא את אחיך בלבבך יכול לא יכנו ולא (א) יסרנו ולא יקלנו ת"ל בלבבך בשנאה שכלל הכתוב מדבר. מנין (המדבר) [לרואה] בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו ת"ל הוכח תוכיח את עמיתך. (ב) ואם [לא] קבלו מנין שיחזור ויוכיחו ת"ל הוכיח תוכיח את עמיתך מכל מקום. והא דאמרין בב"מ בסוף אלו מציאות [י"א ח']

תועפות ראם

התם בפ' ג"פ דלוקמי' צמילי דעלמא נסבא יופי הכתיבה דלמור יודא חייסא כתבי' בזה השם רבי לל"ר סיבא לירי גטוה אכל אה"ל אס יסבא את הדיק נלדקתו והכמתו כמו שהיו רנינין חז"ל משבח ל' ר' פלוני לר' פלוני דלדס גדול. הוא כיון דמלוס הוא מננת היא עליו שלא יבוא לספר בנמותו חז"ל הש"ס האי מאן דספיר שומעני' שרי לשבחי' ולא חיישינן סיבא לירי גטוה והסעס הוא משום דמאן דסבחי' יטוה לו ברכות על ראשו וא"כ לא יאונה לו כל און ולכאורה הוא דלא כדברי היראים כאן דהא ריב"ז הי' משבח תלמידיו נלדקתן והכמתן ואפ"כ רבינו דדוקא בלא רבוי מותר וכו'. ויש לומר דנס כוונת רבינו הרא"ם כמש"כ החת"ס דרבינו קרי ל' מיני דעלמא דאין להם עיקר כלל וכל מה שספר בכלל רבוי יקרא אכל ספור נדקת הדיק והכמתו לא מיקרי רבוי וא"ש לפי"ו תיבת מונה שהוא לשון חגיבות משא"כ לשון ספר קאי על כל ספור מיני דעלמא ודו"ק:

(א) ואמרין [גדה ס"א ח'] האי לישנא ציטא אע"ג כו' כנ"ל [הנראה ד]. (ב) להאמין ולקבל כדאמרין בשבת פ' במה נהמה (נו"י) לא כו' כנ"ל וכו' בסמ"ג לאוין י' ובגדפס חסר כל הסימן הזה וגם הסימן של אח"י ואחר אחר זה:

(א) ראה זה חדש הוא פי' רבינו. ובסמ"ג להרמב"ם מ' רפ"י והסמ"ג לאוין רי"ד לא כתבו כן ולשון הנמרה דכ"ק ע"ב ב' והחזירה אמרה אל תשת רשע עד ופרש"י שם אל תשת ירך עם רשע מורין דלא כפי' היראים חז"ל רש"י בפ' החומש אל תשת ירך עם רשע הטוען את חבירו תביעת שקר שהבטיחו להיות לו עד חמס עכ"ל ויש לטין פרש"י עם דברי היראים ועל המנטיח כוזב הכתוב שלא להבטיח שע"י הבטחתו ואח"כ יקיים יחי' עד חמס והתובע נקרא רשע ודו"ק:

(א) שנאוי כנ"ל ובמה שסיים היראים כאן ולאו זה בכלל לא תטה משפט כו' עיין להלן סי' רט"ו מש"ס בנאורי:

(א) ולא יספרנו ולא יקלנו כנ"ל. (ב) ואם לא קבלו כו' כן הגיה הגר"ד שלי"א ומוכרח, ומש"כ רבינו בסוף ת"ל הוכיח תוכיח את עמיתך מכ"מ הנה בגדפס סי' ל"ט הירסא ת"ל תוכיח מכל מקום וכו' לפיכך נערכין שם אלא שבת"כ הגי' ומנין שאל הוכחתו ד' וה' פעמים חוזר והוכיח ת"ל הוכח תוכיח וכתב הק"א שם בביאור הת"כ דמחוכך משמע אפילו ק' פעמים וכו' עיי"ש אכל הברכ"י או"ח סי' תר"ח סי' ח' השני עליו דהת"כ מחוכיח יליף כסוגיית ערכין עיי"ש וכן

הוכח אפילו ק' פעמים משמע. הוכח באומר לקבלו וחזור בו אבל כשאנו מקבל לא הוצרך (ג) מתוכיח הוכיח. ואע"פ דמרבין הוכח מתוכיח בתלמיד לרב במקבלו מרבי' נמי לחברו בשאינו מקבלו והוכחת תלמיד לרב במקבלו ולחברו בשאינו מקבלו שקולים הם ויבאו שניהם.

נחזור אל הברייתות. יכול אפילו פניו משתנות. פי' שיש לו בשת בתוכחתו ת"ל לא תשא עליו הטא פי' תוכיחו בצינעה שלא (ד) תתבייש ולא תשא עליו הטא להוכיח ברבים ולביישו. וזה הוא פשוטו של מקרא. לא תשנא אינך רשאי לשנוא את אחיך בלבבך שתאמר בלבבך כך עשה פלוני שלא כהוגן אלא הוכיח תוכיח: [לו] ותאמר כך שמעתי (ה) אם אמר שקר אמרו לא חשדתו בהנם. אם אינך יודע ששקר אומר אינך רשאי לשנאותו ואם כבין תוכיחו שחטא לשמים או נגדך בדבר שהוא ראוי להשנא רשאי את לשנאתו או ואינה שנאת לב אלא שנאה הנראית לעינים. בדתניא כי תראה חמור שונאך רובץ שונא ישראל ולא שונא ע"א ומוקשינן לה בפסחים פ' ע"פ [ק"ג ב'] כגון דהוא ביה איהו דבר ערוה ואחרים לא ראו איהו רשאי לשנאתו ואחרים אינם רשאים לשנאותו לכך נאמר שונאך ולא לאחרים ולא עוד (ו) שמצוה לשנאותו דכתיב יראת ה' שנאת רע. ומנלן שבאדם שאינו הגון לא הוזירה התורה דכתיב לא תשנא את אחיך ואחות במצות

תועפות ראם

וכן נראה כוונת רבינו הרא"ם דפי' דמתוכיח ילפינן בערכין דאם לא קבלו שיחזור ויוכיחו וע"ז שפיר הקשה מ"מ נ"א א' שאמרו שם הוכח אפי' ק' פעמים משמע ולפינו בנדפס חסר קושיית רבינו ותיורולו אבל הסמ"ע עשין י"א ובהנמ"י פ"ו מהל' דיעות אות ד' הביאו משם הרא"ם כדאיתא לפנינו בזה"כ בסי' ה' ולחנן סי' רכ"ג. והנה רבינו כ' כאן צבאור הדין דכ"מ הוכח אפי' ק' פעמים משמע וז"ל הוכח באומר לקבלו וחזור בו עכ"ל. וצ"ע מיישב רבינו קושיית הלח"מ פ"ו מהל' דיעות ה"ז שהקשה שם דהיך אמר צב"מ הוכח אפי' ק' פעמים משמע ובערכין משמע דמתוכיח נפק"ל והנ"ל בפי' אלו מציאות שם כ' הוכח אחת לעצירות חלוקות ובערכין דרשינן מתוכיח דאפי' בעצירה אחת חוזר ומוכיחו אפי' מאה פעמים והגרס"ש צב"מ מקורי הרמב"ם הקשה על תי' הנ"ל דהא ילפינן מהש"ב אפי' מאה פעמים להחזירה וברחה וזה דומה לעצירה אחת וכן מן שלח יליף דלפי' מאה פעמים שלחה וחזרה בו דלמ"א ג"ל לעצירה אחת, אבל היראים מתוך זה באופן אחר דלעולם גם צב"מ מיייר' בעצירה אחת אלא דלפי' מאה פעמים חייב להוכיחו היינו באומר לקבלו וחזור בו פי' שחוזר העובר ממה שאמר לקבלו דבריו ואז לריך להוכיחו פעם ב' ובשואמר לקבלו וחזור בו עוד לריך להוכיחו פעם ג' וכן עד ק' פעמים ובערכין ילפינן מתוכיח להיכא דאומר לו ולא קיבל לריך עוד לומר לו ולחזור ולומר לו אפי' ק' פעמים עד שיקבל ובשאינו מקבל עד הכאה וכו' כמ"כ רבינו בסי' רכ"ג ולא בהכרח"ל שם ש"כ דרבינו אליעזר ממין סבר כהנ"י ודעמיהו דסוגיא דמצינן בעצירות חלוקות ואם דרש תלמיד לרב וסוגיית ערכין בעצירה אחת ובעצירה אחת כשוכיחו פעם ראשונה לרב אין להוכיחו יומא אחרי ופעם ראשונה לרב ופעם שניה דחזרו שקולים והיינו מקבלו ואין מקבלו דקאמר הרא"ם בו עכ"ל. ועלזה עיקר שמתחמה מעיד עליה שהרי הרב אומר כאן צבאור והא' דלמדין צב"מ בו הוכח באומר לקבלו וחזור בו וע"ז אמרינן תוכיח תלמיד לרב באומר לקבלו לריך להוכיחו אפי' מאה פעמים אבל כשאנו מקבל לו תלמיד לרב א"ל להוכיח יותר. ונראה דה"ל בעצירה אחת אבל בעצירות חלוקות אין חילוק אף להיראים בין רבו לשאר אדם דאם הוכיחו בעצירה אחת ולא קיבל חייב להוכיחו בעצירה אחרת וכל"כ הוי העומדים סי' ל"ז אות ב' ולפי' היראים שפיר יש לפרש לשון הת"כ שאם הוכחתו ד' וה' פעמים חוזר והוכיח דכתיב הוכח תוכיח דר"ל מדכתיב הוכח משמע אפי' ק' פעמים ובאומר לקבלו וחזור בו וכך דב"מ ואין זה כשהיא דערכין דאם אמרו בלשון הוכיחו ולא קיבל מנין שיחזור ויוכיחו וספיר נלמד דך דערכין מתוכיח. (ג) הוצרך מהוכח תוכיח ואע"פ בו מהוכח תוכיח בתלמיד בו כ"ל. (ד) שלא תצוים כ"ל וכו' בנדפס והק"ל לת"כ סי' יכול אפי' פניו משתנות שהוא מתבייש מסבת התוכחה ישוב להוכיחו ת"ל לא תשא עליו חטא כלומר בו אחר שפניו משתנות כבר שב וקיבל התוכחה ואם מוכיחו אח"כ מלצין פניו בזהם ונשא עליו חטא עכ"ל. אבל פי' רבינו אינו כן אלא בתחילת התוכחה שיוכיח באופן שלא יתבייש ואם א"ל אח"כ יביישנו אז מותר. ומשכ"ל אח"כ וזה הוא פשוטו של מקרא קאי אדכתי' לא תשנא אינך בו ועיין להרמב"ן בפי' התורה ודלא כההם חדש שחשב דזהו פשוטו ש"מ קאי אדלעיל דערכין ודחק למאי כתב רבינו ד"ו, והסמ"ק סי' י"ז מפרש המקרא במי' שמתר לשנאותו הכתוב מזהירו שלא לשנאותו בלבד ולהראות לו פנים יפות אלא יראה לו פנים שישנא לו וכן פירש הרשב"ם בפי' החומם אבל רבינו אינו מפרש כן כמו שסיים ומנלן שבאדם שאינו הגון לא הוזירה התורה דכתיב לא תשנא את אחיך ואחות במצות בעיני וז"ל משכ"ל ואינה שנאת לב אלא שנאה הנראית לעינים ה"פ לא לרב שנאת הלכ מותר באדם שאינו הגון אלא שנאה הנראית לעינים ג"כ מותר משכ"ל באדם כשר אפי' שנאת הלכ אסור וכש"כ שנאה הנראית לעין. (ה) אומרים עליך אם בו אמרו לך חשדתי בזהם בו ואם תצין כשתוכיחו כ"ל [הגר"ד]. (ו) עוד אלא שמתר כ"ל וכרנ"ל פסחים שם וכו' הרמב"ם סוף ה"ל רוצה אבל רש"י במשלי נ' כתב ומי שהוא רשע רשאי אחת לשנאו ודוחק לפרש רשאי לשון חיוב כפרש"י ערכין כ"ח ב' ועי"ש בתוס'. ולפמ"כ המעתיק צבאור מהרש"ל לפמ"ג עשין ט' יש חילוק ששנאה שכלל ע"א יאמר לשנאותו אבל לשנאה הנראית לעינים דהיינו שישנא אותו בגלוי ויתקופס עמו ע"א שמתר לשנאו ע"א אולי ישוב מדבריו הרעה עיי"ש. יאמר ליכב בזה גם פרש"י גם מ"ש רנכ"י בתענית ז' ב' מותר לשנאותו ועיי"ש בגבורות ארי שהקשה מאי מותר הא לדידי' חיובא ומזה נמי איכא כדלמך בפסחים ק"ג ב' דלפמ"כ המעתיק א"ש דבתענית ששנא שכלל אקר דמותר לשנאותו ולפמ"כ הרמב"ם שם "והתרה בו ולא חזר" ובסי' ג' בנין צניעות מערכה ל"ז אות ז' עמד בזה וההם חדש כ' דהוכחה הרמב"ם לומר כן מכה הסבירא דלפמ"ש דבשוגג עשה ואם ה' מתרה בו היה חוזר מיד ושוב אינו מלוא לשנאותו וכו' במשנת חכמים סי' ה' ביני שמועה אות א' עיי"ש ועיין בסי' חפ"ה כלל ד' אות י"ד צב"מ מ"ח ל"ז דגם רבינו ש"כ ולא עוד אלא שמתר לשנאותו בו בכה"ג מייירי וכמו ש"כ הסמ"ג עשין ט' אבל אדם רשע ואינו מקבל

ספר עמוד ה אימורים שרע לשמים ולבריות יראים צא

בעיניו כדאמרינן בהחובל [פ"א ח'] דקם (ז) בריה רבנ' יש לעבדים כשת וקרוי ביה כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו דאחיו במצות בעיניו כאשר פירשתי למעלה בחייתא את אחיך [ס' קנ"ז].
ואשר אמרנו למעלה שאינו רשאי להוכיחו במקום שמתבייש [כ] שהוכיחו וקבלו קאי אבל הוכיחו ולא קבלו רשע הוא ואינך מזהיר שלא לביישו כאשר פירשנו למעלה [ס' קנ"ז] שרשאי אתה לבוותרו בנ' וש' וצריך להזהר בשנאת חנם שבעון שנאת חנם אמרינן בגיטין (ח) שחבר הבית בשניה. ומלאו דלא תשא עליו חטא למדנו אזהרה למבייש חבירו וילפינן אפילו במקום מצות תוכחה אמרה תירה להזהר להוכיחו באותו ענין שלא יתבייש ק"ו שיהיה אדם שלא לבייש את חבירו חנם.

סימן קצו [מג]

על דם רעך לא תעמוד. ויראת מאלהיך. צוה בפי' קדושים לא תעמוד על דם רעך ותניא בת"כ מניין אם ראית חברך טובע בנהר או ליסטים או היה רעה באין עליו שאתה חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך ומנין (א) לרודף אחר חברו להורגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך.

סימן קצו קצח [ס]

לא תקום ולא תשור. צוה והזהיר בקדושים. לא תקום ולא תשור את בני עמך ותניא בת"כ ומייתנין לה ביומא פ' בראשונה [כ"ג ח'] בממון הכתוב מדבר כדתניא איוו היא נקימה ואיוו נטירה אמר לו השאילני מנלך א"ל איני רוצה למחר אמר לו השאילני קרדומך א"ל איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה איוו נטירה כגון שא"ל השאילני מנלך א"ל איני משאילך למחר א"ל השאילני קרדומך א"ל הא לך איני כמותך שלא השאלתני מנלך זו היא נטירה לכך נאמר לא תשור. את בני עמך (א) אבל אתה נוטר לאחרים פ"י לעובדי כוכבים. ומנלך בדממון משתעי קרא ולא בדבריים צא ולמד מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דבר למד מעניניו במה הכתוב מדבר בממון פועלת שכר שכיר עושק גזל לקט ופרט כיחש ממון ושיקר. ולא דוקא שאילת כלים דלאו כלים כתיבי בקראי אלא אפילו שאר ממון או כלים (ב) למדנו שמוזהרים

תועפות ראם

מקבל תוכחה מזהו לשנאתו וזהו כוונת היראים סי' רכ"ד. (ז) דקסברי רבנן יש כו' זקרינן זהו כנ"ל [הנרדף] ויש להצין ראית רבניו משם דהא אחיו הוא צמחא פירושו ככל מצות שהאשה חייבת בזה עבד חייב בזה וא"כ כש"כ ישראל דחייב בכל המצוות מקרי אחיו ואש"ג דנאניו מקיים כולם ונראה דרבינו ס"ל מסבירא דנפשי' דכי היכי דמי שאינו ככלל חיוב המצוות לא מקרי אחיו ה"ה נמי מי שאינו מקיים המצוות לא מקרי אחיו ובהך דרשא דניסין מ"ה ב' כל שאינו בקשירה ישנו נכחינה וכל שאינו בקשירה אינו נכחינה דל"ש עבד ואשה וקמן שאינם מצוים ונ"ל מומר ומסור שפרקו מעליהם עול שיהיה מיקרו אינו בקשירה וה"ל ככלל אחיו צמחא בעינן המחוייבים ונמצינן. ודע דחזין מהך דניסין שם דנס קטן קרוי אינו בקשירה ואש"ג דאחי לכלל קשירה כשיגדיל ותמיהני על הס' מקה"ח להגאון מליסא של' בחי' לכריתות ד"ו ב' להסתפק בקטן אי מיקרי שנו בסך או לא והניח כנ"ע ומ"ס מהך דקשירה דניסין וא"כ ה"ל שאינו בסך וגם אחרים אינם מצוים עליו שלא יסכוהו ועיין להלן סי' ר"פ אות ד'. (ח) אולי ז"ל ביומא (פ'). [הנרדף]:

(א) ומנין לרודף כו' עד סוף ליתא בת"כ ועיין בסנהדרין [ע"ג ח'] שהביאו ברייתא לרודף אחר חבירו להורגו שניתן להצילו בנפשו מלא תעמוד על דם רעך וזהו לה אח"כ לרודף למידן מהקשא לנערה המאורסה ונערה המאורסה נופס מנלך כדתנא דבר"י ואין מושיע לה כו' וא"כ דברי רבינו לנאורה תוהוין שלמד לרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה מן ל"ח על דם רעך. אולם בס' החינוך מ' רנ"ז כ' ג"כ ומנין לרודף אחר חבירו להורגו שאתה חייב להצילו בנפשו שנאמר לא תעמוד כו' וכ' שם המנחת חינוך עיין בסנהדרין בש"ס מבוחר דרודף למידן מהקשא עיי"ש. אך כיון דליסין מהקשא א"כ עובדין ג"כ בלאו הוה וכבר קדמו בזה בס' מעה"ח לחכך דברי החינוך א"כ מיושב ג"כ דברי היראים ועיין יד שאל לוי"ד סי' רכ"א ס"ק י"א שכתב שם כפי הנראה חשך הרמב"ם דמה דאמר בסנהדרין במצות לא תעמוד הוא דוקא דברים שגופו כגון טובע בנהר או לנפשים באים עליו אבל מה שטענו למנונו אינו בכלל לא תעמוד וראיה ברורה דהא אין חייב להעיד בעד אחד בממון עיי"ש ועיין הע"ש שאילתא ס"פ אות ב' שהאריך דר"י, וראיתי בהטו"ס סדר קדושים אות מ"א שכתב שם ע"ד הת"כ בזה"ל ובסנהדרין דע"ג משרש שח"ס חייב אהה להצילו בנפשו לא מכאן נלמד רק מכתוב אחר עכ"ל ואין זה ענין לר' הת"כ ומניין אם ראית טובע בנהר או לנפשים באים עליו או חיה רעה באה עליו חייב אהה להצילו בנפשו דזה בודאי נלמד מכאן מדכתיב לא תעמוד על דם רעך אלא על מה שאמרנו ומנין לרודף כו' כמבואר בדברי רבינו ע"ז בסנהדרין שם דלא מכאן נלמד כנ"ל ובה"כ שם התו"ס יתח' ומנין לרודף כו' ועכ"ז כהוב צביאור התו"ס כנ"ל ומתן מקום לפעוה :

(א) עמד לבני עמך א"ל נוטר אלך כו' כנ"ל. (ב) בנדרס דלאו כלים ואולי. [הנרדף]. ועיין בספר חפ"ח בפתחה מקור החיים בנאר מ"ח אות ח' פ' אריכות דברים בדברי היראים שנסמין זה ודפח"ח ועיין בריקאנטי סי' תקנ"ו ובבאור מעשה בנלא

ישראל שלא ימעט (ג) צדקה וגמילות חסדים בממון בשביל שלא עשאהו עמו בהיותו צריך שזו נקימה היא וגם מזהירים שלא להזכיר ולומר להם אע"פ שלא עשית עמי אעשה עמך שזו היא נמירה. ויוצרינו יעמידנו ביראתו המהורה.

סימן קצט [רפד]

בפרך לא תרדה. תירא את ה' אלהיך. שלא תעבוד בפרך בעבד עברי הנמכר לך דכתיב ב' בהר סיני ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ובעבדים עברים (א) משתעי קרא דבר למד מענינו והענין מדבר בעבדים ותניא בת"כ בו אי אתה רודה אבל אתה רודה בכן חורין. בפרך פ' שמעבדו (ב) מלאכה עבודת נשים לאנשים ועבודת אנשים לנשים עבודת יום ללילה ועבודת לילה ליום. ותניא לא תרדה בו בפרך לא יאמר לו [החם הכוס] והוא אינו צריך לו [הצנן לי הכוס ואינו צריך לו] ואם תאמר לעצמי אני עושה דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך.

סימן ר [רפכ]

בעבד שלא תמכר. כתב היוצר ב' בהר סיני. עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד. פ' לא ימכרו בהכרזה לומר ולהכריז יש כאן עבד לימכר כדתניא בת"כ לא יעמידנו בשמיטה (א) על אבן המקח.

סימן רא [רפג]

עבודת עבד לא תעבוד בו. צוה יוצרינו ב' בהר סיני. כי יסוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבוד בו עבודת עבד (א) לא ימיל אחריך בלונטיא ולא יולך אחריך כליל לבית המרחץ. בו אי אתה עובד אבל אתה עובד בכן חורין עבודת עבד.

סימן רב [מט]

לא תאמין את לבבך [ולא תקפין]. ויראת מאלהיך צוה הכתוב להיותינו רחמנים ב' ראה אנכי דכתיב לא תאמין את לבבך (א) יש לך שמצטער אם אין לו ליתן. פ' אצל אימיון לב מוזהר אדם כשילבו נוטה לרחם שלא יסוב (ב) לכו ולא יאמין להסב הרחמנות ועל לאו ואזהרה זאת ידעו כל הדושים ויהיוקו טובה

תועפות ראם

נלאל סס ומה שמד שס על נשן היראים כשזיל של עשה עמו, כהייתו. הנה כס' יראים כת"י לפנינו כתוב, "בהיותו נריך" ונכון. (ג) ימעט כו' ז"ל של למנוע לעשות נדקס כו' של עשה הוא עמו:

(א) עברים נגדפס ליתא ונשן דזה מפורש כפסוק בני ישראל. (ב) חכר ונגדפס כג' שמעבדו עבודה שהיא קשה לו ואינו לכבודו ולימד בפרך זה מדכתיב ויעבדו מלרים אז כג' בפרך ותניא [סוטה י"א ב'] שהיו מחלפין מלאכה עבודת כו' וכ"ה בסמ"ג לאוין קט"ד ובסמ"ג פ"א מהל' ענדים ה"ו כ' שס בת"כ ילפין פרך מפרך האמור כגמלים תניא בפרך שהיו מחלפין כו' ונעני לא מלאתי זה בת"כ ודע דבת"כ חשיב עוד שלל יאמר לו עדור חחת הנפן עד שאלא והסמ"ג והיראים לא זכרו זה ומה סיעתא למש"כ הלח"מ שס כביאור ד' הרמב"ם דכרייתא דת"כ מפרש כפי' דפרך שני עניינים חלוקים הא' שמעבדו בדבר שא"ל לו הב' שמעבדו בדבר שאין לו קצנה שזה ודאי נער הוא לו כיון שאין נותן לו קצנה ממלאכה עיין בדבריו וכ"כ כס' החו"מ כהר סי' פ"ו וכיון שהיראים והסמ"ג זכרו מתחלה האופן שמעבדו עבודה שהיא קשה לו כו' לזאת לא העתיקו אח"כ מהת"כ כ"א אופן שמעבדו בדבר שא"ל לו ותו ל"מ:

(א) כסיומסה ולא יעמידנו על אבן כו' כג' [הנר"ד]:

(א) ותניא בתו"כ לא כו' כג' וכ"ה נגדפס ועיין מנ"א סי' קס"ט סק"א שלל זכר שס הך דרשא דת"כ זו א"ל עובד אלל אתה עובד כג' עבודת עבד כ"א למדה ממעשה דת"כ דלעיל שס' קג"ט ועי"ה במחש"ס מה שבעיר ע"ד המנ"א ובאמת תרוייבו תנינו כהת"כ וכמו שכ' היראים:

(א) ולא תקפין, ותניא בספרי יש לך אדם שמצטער אם יתן פ' של חיומן כו' כג' וכ"ה נגדפס ובספרי שלפנינו כג' שמצטער אם יתן אם לא יתן וכ"ה בסמ"ג לאוין רפ"ט. (ב) שלל יסוב לכו ולא יאמין להסב הרחמנות מלכו כ"ה בסמ"ג לאוין רפ"ט וכמ"כ היראים כהן אלל נגדפס כג' שלל יסבנ"ו והנכון דג' שלל יסב לכו. והג"ל דלדעת היראים והסמ"ג דמאמץ את לבבו פ' שאינו נותן אלל כל היכא דאין לכו מוסה לרחם אם אינו נותן לא עבר כג' אלל דחוסר עשה דפתח תפתח נתן נתן. אלל כשלכו מוסה לרחם והוא מחמץ

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים צב

לרמאים, ולא תקפון את ירך. תניא יש לך אדם שפושט ידו וחוזר וקופצה, מאחיד האביון אם תאמין ותקפון סופך להיות לו אח שתהיה אביון כמותי.

סימן רג [רלה]

משפט לא תמה. צוה יוצרינו לדיינים (א) שלא יטו משפטם אפילו בדבור דכתיב ב' שופטים לא תמה משפט ותניא בספרי לא תמה משפט לא תאמר איש פלוני קרובי איני יכול שלא לעזור למדני מזה שהטייה זו היא בפה ומשעלתה ההטייה בפיו אע"פ שלא עשה מעשה עבר בלא (יטה) [תמה].

סימן רד [רלז] רה

פנים לא תכיר. צוה הכתוב לדיינים שלא יסברו דיינים (א) לבעלי דינים לזה יותר מזה דכתיב לא תמה משפט ולא תכיר פנים. פי' אל תראה בדין שאתה מכיר האחד יותר מחבירו כי אם תסביר לפניהם בשוה כדתניא (ב) לא תכיר פנים אל תאמר באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא. ותניא בספרי לא יקום עד אחד באיש אין לי אלא בדיני ממונות דיני נפשות מנין (ג) ת"ל בכל חטא אשר יחטא. (ותניא בספרי לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא. אין לי אלא בדיני ממונות דיני נפשות מנין ת"ל בכל חטא אשר יחטא) להעלות לכהונה ולהוריד מן הכהונה מנין ת"ל לכל עון ולכל חטאת אין לי אלא לאיש (ד) לעדות אשה מנין ת"ל לכל חטאת אשר יחטא אם סופנו לרבות אשה מה ת"ל איש לעון (ה) הוא דאינו קם אבל קם הוא (לשבועה) באשה להשיאה דברי ר'

תועפות ראם

מאמץ את לבבו להסב הרחמנות עו"ל לא תאמץ את לבבך וכן משכ"ר בסמוך מהספרי לא תקפון כו' ר"ל נמי דכפושט ידו וחוזר וקופץ עובר בלא זה אבל בלא"ה אם אינו נותן ר"ע בלאו אלא שלא קיים העשה והוא לפיר"ת ב"צ ח' ב' חוד"ה אכפיי"ה משכ"ר לפרי"ש שם וא"ש בזה משכ"ר החס"ד שזעזעו כ"ג ב' ד"ה דמוקי דאין איסור לאו חייל על איסור עשה והביאו ראי' דהא לקמן פריך אלימא מתנה לעני מו"מ מהר סיני הוא דכתיב נתן תתן לו ותמה ע"ז הרעק"א בתשובה סוף חלק הכתבים דהא בלדקא איכא לאו לא תאמץ ולא תקפון ולפי הכל"ה דהא איכא גווי' בלדקא לעני דליכא לאו כ"א עשה א"כ מצי פריך הנמרא דילמא מיירי בכה"ל דליכא אלא עשה לחוד אע"כ דאין לחול איסור לאו על איסור עשה ולא כן כ' הסמ"ק סי' כ' וז"ל לא תאמץ שלא יאמר מה לנו לסייע לפלוני אם הי' רונה הי' מריות יותר מלרבו ת"ל לא תאמץ שאפי' אתה נותן מהמחשבה הולת אתה עובר בלא תאמץ וכ"כ השם חדש בבניאר הנדפס סי' מ"ט דסיני כל שאמץ את לבבו ומלסער על נהמה מוקדם ואע"פ שלא נהנה בפנים וזעפות קא עבר על לא תאמץ לבבך. ובס' כלילת שאלו אות א' סוגיא א' כ' דהך ל"ת דלא תאמץ ולא תקפון הוא רק היכא שזא עני ומבדק ממנו משכ"ר היכא שזא הביא ד' הרעק"א: עני שיהי' לא היו גביה רק עשה בלבד דהא אינו מבדק ממנו מחומה עי"ש שלא הביא ד' הרעק"א:

(א) לדיינים כו' ותניא בספרי כו' בנדפס הביא ד' הספרי בזה"ל לא תאמר איש פלוני עשיר איש פ' נאה איש פ' קרובי אפילו אינו יכול כו' ואינו מוכן ולפמ"ש כן בדור דהיבית אפילו מיותר ו"אינו" ע"ס ש"ל "איני" ובספרי שלפנינו ליתא איש פלוני עשיר וגם היבית "איני יכול שלא לעזור" אינו אלא בפסוקי כחש"כ במאיר עין שם אות ס' ועיי"ש שדחק בפ' הדברים דלאו אדיין קאי אלא אשאר אינש דלא לימא לדיין הכי שמה מתוך כך יטה דיין המשפט. אבל בדברי רבנו היראים מפורש שזה יוצרינו לדיינים שלא יאמרו כן ומשעת הטייה בפיו אע"פ שלא עשה מעשה עבר בלא חסד משפט והמאיר עין העלים עין מהיראים, ולפי דברי רבינו א"ש מ"ש בכתובות ק"ה א' וסוחר לא תקח מה ת"ל אם ללמד שלא לזכות את החייב כו' הרי כבר נאמר לא תסד משפט והקדש החו"י סי' קל"ז דילמא לעצור משעת לקחה דבכה"ל אמרו חז"ל על שומן משקלותיו במלח ובס' דברי דוד להטו"ז מיישבו עי"ש אבל למשכ"ר רבינו כאן גם לא תסד משפט הוא בפה אע"פ שלא עשה מעשה וא"כ לקיחת שוחד להטות משפט לא גרע מאמירה בפה, אולם הר"ן בדרשותיו דרוש י"א פי' דברי הספרי דלא תסד משפט הוא אזהרה לממנה דיין שאינו הגון וז"ל הספרי שלא תאמר איש פ' נאה איש פ' קרובי אינו יכול שלא לעזור ואושיבו דיין לפיכך הוצרך להזהיר שגמול מומחה וזדיק ועו"ל וספסוף את העם משפט דק זה מינוי הדיינים עי"ש ושי' להלן סי' רט"ז: (א) פנים כו"ל. (ב) כדתניא בספרי לא תכיר פנים אל תאמר איש פלוני כו'. סימן ר"ה [רמ"ד] זוה הקב"ה בפי' שופטים לא יקום עד אחד באיש כו' כ"ל ומשכ"ר לעי' ס' ר"ד ר"ה פנים לא תכיר ע"ס תיבת ר"ה כ"כ הגאון רא"ר שלי"ם והספרי ש"ל רבינו ר"ל למ"ש בספרי דברים פ' קמ"ד לא תכיר פנים שלא תאמר איש פלוני עשיר איש פ' עני ובנדפס כתוב לא תכירו פנים וס"ס וז"ל לא תכיר ככתוב כאן והמאיר עין שם כתב וה"ל לקמן לא תכיר פנים שלא תאמר איש פ' עני היינו שלא לומר כך לדיין עכ"ל וגם בזה לא ראה דברי היראים דמפרש להדיא לדריין קאי ורבינו חז"ל בשיטת ב"ש שכתב במנין הלאוין סי' ר"א לא תכיר פנים אבל הסמ"ג לאוין ק"ד כ' בזה"ל כתוב בפי' דברים לא תכירו פנים במשפט ותניא בספרי [שם פ' י"ז] אזהרה זו לממונה להוסיף לדיינים כו' וכ"כ החיט"ר סי' תי"ד והוא מדברי הרמב"ם בסה"מ ל"ת רפ"ד. (ג) ולא יומת ע"פ עד אחד מוקי לי' חלל לעיל גער ולתלמיד שלא ילמדו חובה. (ד) ז"ל לעדות איש. (ה) ע"ס וז"ל לאיש וכן הוא בסמ"ג לאוין רי"ג ועיין בספר רביד הובא פ' שופטים ד"ה באיש שפי' דכונתה הספרי הוא למ"ש בקדושין דס"ב ב' אמרה אשה נתקדשתי וא"ל למי וזא א' ואמר אני קדשתיך דלאמן ליתן גס ואינו נאמן לכתום וכי' הר"ן

184 ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים

יהודה ר' יוסי אומר לעון אינו קם אבל קם הוא לשבועה (באישה להשיאה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר לעון אינו קם אבל קם הוא לשבועה) למדנו מכאן עד אחד שיוודע בחברו דבר שאינו ראוי להשביעו אינו ראוי להעיד עליו דשם ביש הוא דמפיק עלי'. כדאמרין בערבי פסחים [ק"ז ב'] מוביא חטא אתא זיגור קא מסהיד עליה ביחדי נגדיה רבא לזיגור פי' (ז) לאו דלא יקום עד אחד באיש. איהו ההוא מלקית מדרבנן הוא דהא איתקיש בסנהדרין [ל"ז ב'] מכות ודיני נפשות בגז"ש דרשע רשע ודיני נפשות אין נוהגין בהן אלא בזמן שסנהדרין נוהגות. ודוקא (ח) שאין בו הפרשת איסור ועבירה אבל עבר אדם עבירה ויש בו מכשול לאחרים כגון פסולי עדות והקדשות וזונות שנאסרות לבעליהן או אסורי מאכלות שחבריו נכשלים בהן או חטא אדם וגרם להיות נחשד על השבועה ואיסורי תורה ומצות מצוה לאדם להניד ולפרסם והשומע ישמע וההדל יחדל. ואין בלאו בלא יקום עד אחד באיש כדאשכחן בקרושין בפ' האומר [ס"ז ב'] בההוא סמיא שהעיד שלח שזינתה אשתו וא"ל שמואל אי מהימן לך כבי הרי זיל אפקה ולא מצינו שגער בו מר שמואל על מה שהעיד ביחדי. ומצינו בניטין פ' הנזקין [ג"ד ב'] ההוא דאתא לקמיה דר' אמי ספר תורה שכתבתי לפלוני אזכרות שבו לא כתבתי לשמן וכו' ולא הלקוהו ולא גערו בו. ובכתובות בהכותב [פ"ה ב'] שאמ' בת רב חסדא לרבא (לא) ידענא דההיא איתתא דחשידא אשבעתא וכו'. ואם יודע הפרשת איסור כגון זנות או אנוסה שאסורה בבעלה ויודע בפ' שהבעל לא יאמין ולא יחוש לדברי אחרים שאינו נכשל בדבר כי אם הבעל אחרי שיוודע שעדותו לא יועיל להפרשת איסור. שם ביש הוא דמפיק עלה ולא יותר וקם ליה בלאו דלא יקום עד אחד באיש וקם ליה נמי בלאו כמו שפרשתי למעלה.

סימן רו [שכ]

בה לא תתעמר. צוה היוצר, שבויה שאינה (א) מן [ז'] האומות שיעשה לה דין האמור בפ' כי תצא שלא ישתמש בה מעשה שפחות, דכתיב וראית בשביה אשת יפת תאר וגו' וכתיב לא תתעמר

תועפות ראם

הר"ן ואם יש עד אחד שהו קידשה מותר לנגסה וע"ל בספרי אבל קם הוא בלשמה להשיאה ר"ל לא לבד להחזירה לעמלא ע"י גמ אלא אף להשיאה למי שמעיד עליו שקידשה ומשום דין זה מיייתי לה בספיקתא ובספר יראים ג"ל עכ"ל ודלא כס' אהלי יודסה בלאר על הספרי שז' דגריי הספרי אסמכתא היא ובלא' אלתריך למעט עדות לקמן שא"ל בשנים אין מחייבין אותו עיי"ש בנורד ועיין בפנים יפות. (ו) נראה דל"ל רשאי [הנר"ד]. (ז) סי' משום לאו כי' בלשם מיהו ההוא כי' כ"ל [הנר"ד שלי"א] וכו' הסמ"ג ומשכ"ל והסמ"ג נגדו רבא לפיטו כגי' רב פפא. והנה מפי' רש"ס שם ד"ה ש"ר וד"ה דכתיב לא יקום משמע דעיקר הלאו דלא יקום נאמר רק להורות שאין נאמן בעדותו ביחדי ולא יקבלו ב"ד את דבריו וכ"מ בסמ"מ להרמב"ם ז"ל רפ"ח שטיק ר"ל זה נאמר רק על ב"ד אולם דעת היראים כן והסמ"ג אינו כן כ"ל בס' ה"ח בלאר מ"ח להחיה אות' י' ובחי' מהר"מ לסמ"מ שם ועיין בס' דרך מוה"ר ח"ב להמ"ל ששארית צוה וצ"ח מעין החכמה י"ש ב' היראים והסמ"ג עיי"ש שז' בזה"ל ומה שהקשה עליו דלמאי כתב שזוקא כ"ל הוא לאו שאין בו מעשה אלא שז' לומר דדעת הסמ"ג כיון ששם האיסור משום ליטא' בישא הרי הוא בכלל מוש"ר שאזכרתו מלא תלך רכיל ולוקה על אזכרה זו כדכתיב ויסור אותו אע"פ שאין בו מעשה רק אי לאו אזכרה דלא יקום ה"א דז"ל בכלל לה"ר משום שראוי לזיכר עוד אחד להעיד על המעשה אבל אחר שהזהיר הכתוב ע"י הרי הוא עובר על לאו דלא תלך רכיל עכ"ל וכו' הווי העמודים וז"ל והפ"ח תמה על הסמ"ג צוה דהא קי"ל לאו שז"ח מעשה אין לוקין עליו ולק"מ דבכלל מוש"ר הוא כמ"ש דשם ביש מפיק עליה ומוש"ר לוקה אע"פ דלא עשה מעשה כמו שפסק הרמב"ם בפ"ג מהל' נערה והסמ"ג עיין ג"ה עכ"ל. וצוה אומר אי מש"כ היראים כן בסוף סמינן וקם לי' נמי בלאו כמו שפרשתי למעלה וללאורס הדברים מיוחדים דהרי מוקדם לזה כתב וקם ליה בלאו דלא יקום עד אחד בלשם לנגד"ל בסוף וקם לי' נמי בלאו [דלא תלך רכיל] כמו שפרשתי למעלה [סי' ק"א] והדברים הראויים לזכר כמ"ש המעשה"ח והווי העמודים, והר"ג מהר"א מיישועו שלי"א הערי דבאמת אף שהסמ"ג כתב ואם קם והעיד עליו לוקה דשם ביש הוא דמפיק עלי' אבל הר"א"ס בספר יראים לא כתב תיבות אלו ואם קם והעיד עליו לוקה" וכו' ספיר י"ל דדעת היראים שלא ללקות על לאו דלא יקום וה"ל על לא תלך רכיל לא לקי בהרמב"ם רפ"ו מהל' גיטות ומש"כ היראים מיהו ההוא מלקות מדרבנן הוא דהא איתקש בו' חלא ועוד קאמר ור"ל דעכ"ל דגדו' רבא לזיגור מדרבנן הוא אפי' אי אמרינן דלקי אלאו שאין בו מעשה ומשום דהא איתקש בו' וזהו אליבא דכ"ע וכו'. (ח) ודוקא כי' ע"ס אינו נכנסם ועיין סמ"ג לזיון רי"ג שמוכר שם כמ"כ רבינו כן אלא שלא מוכר שמו שם וכן בנזונה מיימוניות פ"ה מהל' עדות כ' ד"ז בשם ס"ה ובאמת הוא דברי הר"א"ס :

(א) מן ז' האומות כן הנה הנר"ד שלי"א וכו' בנדפס וראיתי בצנני מלוואם לאהע"ז ס"ס סק"א שז' ע"ד היראים אלו וז"ל ונפלאתי דהא גס צו' אומות שייך דין יפ"ת כל שהיא תוך שאר אומות ואינה בדין לא תחיה כל נשמה והוא בספרי וסבית שבו לרבות הנשמות שבתוכה ובמ"כ רש"י בחומש עכ"ל ולק"מ דנמאר ערוכה היא כוסה ל"ה ב' דהספרי אחיא כר"ם אבל לר' יהודה טולן בכלל לא תחיה כל נשמה ועיי"ש ברש"י ותוס' וא"ל אין לתמוה על היראים שהפסם כר' יהודה. ודע דבס' המיוק מ' תקל"ד לא כתב לוקין על לאו כי' כדרבו והוא מפעם שז' שם סי' שד"מ והמנחת חינוך לא זכר דברי החינוך דשם :

הקב"ה

ספר עמוד האיורים שרע לשמים ולבריות ראים צנ

בה וגו' ותניא שלא ישתמש בה תחת אשר וגו' אפילו לאחר מעשה יחידי, פי' לאחר תשמיש.

סימן רז [רסו]

[שור נדחה] לא תראה. צוה כב"ה (א) כפ' כי תצא לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים פי' אל תעמוד מנגד בראותך כמו אל תראה את אחיך ביום וגו'. ותניא ומייתי' (ב) ליה באלו מציאות [ג' א'] לא תראה [יכול] אפי' רחוק ממנו מיל ת"ל כי תפגע האמור בואלה המשפטים [יכול פגיעה] ממש ת"ל לא תראה] איזה היא ראייה שיש בה פגיעה אחד (ג) מו' [במיל] וזהו ריס. ומצינו למעלה שהוא עובר בעשה ולא תעשה. לא תראה זו מצות לא תעשה. כי תפגע השב תשיבם זו מצות עשה. שור אחיך אין לי אלא שור אחיך שור אויבך מנן ת"ל שור (ד) מ"מ א"כ למה נאמר אחיך מלמד שדברה תורה בהוה. שאין (ה) נדחים בדרך הדחתם מכאן אתה אומר איזו היא אבידה מצא חמור וכליו רועים בדרך אין זו אבידה חמור וכליו הפוכים פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה ואע"ג דכתיב ביה שור וחמור [ושה] (ו) הוא הדין לכל בהמה חיה ועוף. כדתנן בב"ק [פ'] שור שנח את הפרה [י"ז ב'] אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף כיוצא בהן לנפילת הבור להפרשת (ז) סיני להשבת אבידה וכו'. ובגמרא התם [מפיק] ליה מדכתיב לכל אבידת אחיך והק' (ח) לשאר מטלטלים הדברים הדומים לשמלה. ומותר דיני השבת אבידה פירשתי למעלה בעשה דהשב תשיבם [ס' קס"ח].

סימן רח [רסו]

חמור לא תראה. צוה יוצרינו בראות ישראל משא בהמת חבירו נופל לארץ שיעמוד המשא והבהמה ויסייענה למעון דכתיב בפרשת כי תצא לא תראה חמור אחיך או את שורו נופלים בדרך זו מצות טעינה וכתיב באלה המשפטים כי תראה חמור שונאך וחדלת מעוזב לו עזב תעזוב עמו וחדלת מעוזב זו מצות פריקה. והנן באלו מציאות [ג' א'] פרק ומעון (א) אפילו ד' וה' פעמים חייב רכתיב עזב תעזוב הקם תקים. הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך לעשות עשה (ת"ל עמו) אם רצית לפרוק פרוק [פטר שנאמר עמו]. היה חולה או זקן חייב וכי טפס בפריקה במקום שהלכו וישבו הבעלים בהם אבל בשכר שיקח שכרו מן המשווי חייב משום צער בעלי חיים. ותנן מצוה מן התורה לפרוק פי' בהם אבל לא למעון בהם אלא בשכר ר' שמעון אומר אף למעון נמי בהם והלכה כרבנן. ותניא [ג' א'] רובין ולא רבצין [ולא] עומד. תחת משאו ולא מפורק. ותנן בב"ק בשור שנח את הפרה [י"ז ב'] ואחד (ב) כל הבהמה. לפריקה ולמענה ועוף כיוצא בהן. ולמה נאמר שור וחמור דבר הכתוב בהוה ואמרין בגמרא ליוף שור וחמור משבת. ותנא [ג' ב'] אוהב לפרוק ושונא למעון מצוה בשונא למעון כדי לכוף את יצורו עדיף. פי' לא תראה לא תעמוד מנגד אלא תלך ותסייענו.

סימן רט [רסו]

באבידה לא תתעלם. הזהיר הכתוב בפ' כי תצא כן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו

תועפות ראם

(א) הקצ"ה כ"ה בנדפס ולפמ"כ כאן הוא ר"ח בורא ברוך הוא. (ב) ומייתי' ל' באלו מציאות כו', נראה מדברי רבינו בנהגות הנר"ה שהיה בנ"מ ל"ג א' עמ"כ לפנינו ת"ר כי תראה כו' דל"ל לא תראה וכספרי ועיי"ש בנהגות חשק שלמה ועיי' מש"כ סי' קס"ח. (ג) כ"ה בספרי וכבר הניח שם ה"א מו' ומחזה צמיל וכ"ה בנדפס ומש"כ רבינו אש"כ ומיניו למעלה ג"ל ומיניו למידין. (ד) ת"ל שור אויבך מ"מ כו' מלמד שלא דברה תורה אלא כנגד היצר כ"ה לשון הספרי ועיי"ש במאיר עין פי' שהיצר אומר אויבך הוא כתבה לך התורה שאחך הוא כן פי' הו"ל וא"כ אויבך לא מיירי באויב נכרי או מומר אלא שהיצר"ל פיתה אותו והוא אויב לו שלא כדן כדאיתא במכילתא משפטים הכה את בנך או שעשה עמך מריבה נעשה אויב לשע"ה וא"כ גם משכ"ל מלמד שדברה תורה בזהוה ר"ל ג"כ שהוא אויב לשע"ה ופי' ממה דכתיב אחיך למדנו דלויבך הוא ג"כ אחיך וכל"ל דכדברי הספרי פי' רכ"ב וצוה"ל אמרו ג"כ שם בספרי פי' רכ"ה ומש"כ התוס' בנ"מ ל"ב ב' ד"ה ואי בספרי דורש שונאך אפי' שונא נכרי ליתא ול"ל במכילתא דורש כו' כמש"כ בנהגות יס"ע שם. (ה) או שני נדחים כ"ל. (ו) ליתא ככ"ה המעתיק. (ז) ככ"ל להרעשת נטעות המעתיק. (ח) וה"ה כ"ל:

(א) פי' וטען או טען אצל לפנינו במשנה ליתא הקם תקים וא"כ פי' וטען דלח"כ טען והכל קאי אפריקה. (ב) אחד שור ואחד כו' ומהו ועוף כו' כ"ל.

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות ראים

186

ומצאתה לא תוכל להתעלם, פי' רבא בב"מ באלו מציאות [כי ז'] דאם (א) סלע שנפלה נמלה לפני יאוש על מנת לגזולה עובר בכולם משום דלא תנוול ומשום השב תשיבם לאחיך ומשום לא תוכל להתעלם ואע"ג דהדרה לאחר יאוש מתנה בעלמא הוא דיהיב ואמורא דעביד עביד. נמלה לפני יאוש ע"מ להחזירה לו [ו] לאחר יאוש נתכוון לגזולה עובר משום השב תשיבם (ב) לאחיך המתין להם לבעלים עד שיתייאשו ונמלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם.

סימן רי [מד]

דמים לא תשים. את ה' אלהיך תירא ותקיים את אשר צוה בפי' כי תצא כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגנך ולא תשים דמים בביתך לא לענין מעקה לבד דבר הכתוב אלא על [כל דבר] המזיק. כדתינא בסוף אלו נערות [מ"א ז'] ר' נתן אומר מנין שלא יעמיד אדם סולם רעוע בתוך ביתו ולא יגדל כלב רע בתוך ביתו משום שנאמר לא תשים דמים בביתך ועל כלב רע קללו חכמים כדאמר ר' כל המגדל כלב רע בתוך ביתו ולא (א) במגדל חזיר למאי ג"מ למיקם בארור ותנן [ז' ע"ט ז'] לא יגדל אדם את הכלב אלא א"כ קשור בשלשלת ועליו אחז"ל בגמרא [פ"ג ז'] מגדל בארור למדנו שמה שהוזכרו חכמים בכלל בריא לשלשלת דהיינו כלב רע אבל כלב שאינו רע מותר כדאמר [ז' ע"ט ז'] האי ארמלתא לא תרבי אבל אחרים מותרים והוא בכלל דלאו בר הויק הוא מייירי ותן לחכם ויחכם עוד. למדנו שמוזהרים בני ישראל שלא להעמיד כל דבר המביא לידי הויק בבתיהם.

סימן ריא [קצו]

לא תשלח בעלת בעל. יתברך שם יוצרנו שהקפיד על [בושת] בנות ישראל דכתיב בפי' כי תצא כי וקה איש אשה וגו' וכתיב והוציא עליה שם רע וגו' וכתיב ואלה בתולי בתי וכתיב ולו תהיה לאשה לא יוכל וגו'. ותניא בכחויות פ' נערה שנתפתתה [מ"ו ז'] כיצד הוצאת שם רע בא לב"ד ואמר פלוני לא מצאתי לבתך בתולים נמצא שאינו שם רע הוא לוקה (ואינו) [ו]נותן ק' סלעים בין בעל בין לא בעל ר"א בן יעקב אומר לא נאמרו אלו דברים אלא בשבעל (וקיי"ל לא נאמרו דברים אלו אלא בשבעל) וקיי"ל

תועפות ראם

(א) ראה כלל הנראה ועיין מש"כ לעיל סי' קס"ח אות י"ז. (ב) ועיין מש"כ לעיל סי' קס"ח אות י"ח:
(א) ז"ל ולא קשר בשלשלת כמגדל חזיר כו' בארור דתנן לא כו', ובגדלם חסר מן ועל כלב רע כו' עד ותן לחכם, ודע דלהסיר המכשלות העיקר הוא שגובר כלל וא"כ אין מברכין על הסיר אע"ג דהעושה מעקה מברך הסם בהדיא כתיב ועשית מעקה כ"כ החיי אדם כלל ס"ו אות כ"ד ממ"ש בספרי אין לי אלא נג מנין לרבות בורות ח"ל לא תשים ואע"ג דהרמב"ם והש"ע כתבו דעובר מ"ע דשומר נפשו אין מברכין על עשה זו שאינה מיוחדת ע"ז אלא היא כללית עכ"ל וכ"כ הסמ"ק סי' קנ"ב וז"ל בני עשה כגון מעמיד סולם רעוע עכ"ל ואע"ג דכ' הברכ' לחו"מ סי' כ"ז בשם הריטב"א דהשמר לך ושומר נפשו מאל לא מיקרי לאו שכללות כיון שכל האזהרות מענין ה' הם לשומר עצמו ולא הוי לאו שכללות אלא לא תאכלנו על הדם שנדרש להרבה ענינים חלוקים וא"כ ה"ל לענין מש"כ הרמב"ם בפ"א מה"ר ושמ"ר ה"ד דהשמר לך היא מ"ע להסיר כל מכשול שיש בו סכנה לא מיקרי כללית מ"מ לענין ברכה שאני דאין מברכין כ"א על הדבר שפרט לבד באר היטב ולא כללית כמו השמר לך ויפס' ב' הח"א ועיין לקמן סי' רנ"ד ומש"כ שם אות ד' ודלא כמש"כ השם חדש ע"ש מהרד"ק בפ"י הספרי דהה"ל כל שאינו מסיר כל מכשול המביא לידי סכנה דמברכין להו מלא תשים דמים עובר נמי אעשה דועשית מעקה לגנך דמש"כ כתיב ולא תשים דמים צו"ל כדי לחברו עם העשה דלעיל ומש"כ לא הוצא בספרי ועשית מעקה לגנך מ"ע כו' בר"ס ונטר למכנה עד לבסוף עכ"ל. ובאמת אין לנו לעשות דרשות בקרא מעמינו ומדברי הספרי אין רא' כלל ודו"ק. והנה ר' נתן אמר שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולכאורה אין האיסור לגדל כ"א בשאינו קשור בשלשלת אבל אם יקשרנו בשלשלת ש"ד ויטנא דר' נתן לא משמע הכי ורש"י בפ"ם אלו נערות כ' ג"כ זין כך וזין כך זין שרויה זיוק לילך לא"י בין שאינו רוצה משמתיק ליה לזיוק מיהא להרוג אותו כלב ולסלק הזיקה עכ"ל הרי שדייק ואמר להרוג אותו כלב משמע שאין די לקיים אותו ע"י קשירה בשלשלת וע"ז הביאו רמיה מדר"ג כו' וכן בב"ק דמ"ו א' אמר אביי ה"מ דר"א כדתינא רנ"א כו' ור"א האמר אין לו שמירה אלא סכין ואפשר שזכו ממדת חסידות להורגו לגמרי וכמש"כ הרשב"א בחי' נפש"ד דב"ק שאסרו להשהותו משום מדות חסידות ור"ל משום הלואו דלא תשים דמים צויתך ש"ד לקיימו בקשור בשלשלת וכמתני' דב"ק ע"ס ז' ועיין בשו"ת אהל משה להג"מ משה ק"צ ממעריטע סי' ע' שצ' להקשות ע"ד הרשב"א איך אפשר לשמתי' לבק המזיק ע"ז שאינו מזהיר אלא מטעם מדת חסידות עי"ש ומש"כ שם דהפירות דזין כך וזין כך משמתיקן פי' זין שהיך וזין שלא היך הוא שלא כד' רש"י הנ"ל:

שמענו

ספר עמוד ה' איסורים שרע לשמים ולבריות יראים צד

כ"א בן יעקב (א) קב ונקי ומייתי' לה ביבמות [נ"ז] וטעמא דפסק ר' אליעזר בן יעקב לא נאמרו אלו דברים אלא בשבעל פ' כל דין האמור בפרשה לענין מלקות ותשלומין ולא דלא יוכל לשלחה לא נאמר אלא בשבעל וקרא (ב) דכתיב ובא אליה ואקרב אליה ואינו (ג) נוהג דלא יוכל לשלחה ישראל ולא איירי קרא אלא בנערה כדאמר ריש לקיש פ' נערה שנתפתה [מ"ז] המוציא שם רע על הקטנה פטור שנאמר ונתן לאבי הנערה פרט לזו שאין לה אב פ' שאינו חייב במאה סלעים ומלקות. ומותיב ר' יוסי בר זבידא אם מאן ימאן לרבות יתומה לקנס דברי ר' יוסי בר יהודה איהו מותיב לה ואיהו מפרק לה בבא עליה ואחר כך נתייתמה ורבא אמר חייב וטעמא מדאיצטריך למעוטי בתולת ישראל ולא בתולת גרים שאין לה דבר [ד] גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

יש לתמוה. הא תנן [כ"ט ב'] אלו נערות שיש להן קנס גיורת שנתגיירה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד וההוא כיתומה הוי. תירוצין זה הדבר ועיקרו מצינו בירושלמי והכי גרסינן התם ר' יוסי בר חנינא אומר. אונס והמפתה את היתומה פטור מלוקת ר' יוסי הגלילי ור"ע וכולהו קנסה לעצמה. א"ר יוסי (הגלילי) מתני' גיורת פחותה מבת ג' ולא כיתומה הויא. ותניא תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דברי ר' יוסי הגלילי א"ר (ד) שבא עליה עד שלא מת אביה כבר לאביה. והכי איתא גירס' שפיר דלא גרסינן דברי ר' יוסי בר יהודה אלא כר' יוסי הגלילי ומדר' יוסי הגלילי לר' יוסי הגלילי פריך דמתחת אשר ענה מת' יתומה דלא ממאן ימאן דמאן דרשינן דבין היא ובין אביה יכולים לעכב ותו לא מידי. ומתניתין דקתני גיורת כר"ע היא. ותניא [מ"ט ב'] נערה מאורסה שזנתה ומשכנה הוציאו עליה שם רע אינו לוקה ואינו נתן ק' סלעים. דתניא (ה) באלו נערות [מ"ז ב'] הגיורת שנתגיירה בתה עמה והיא נערה וזנתה הרי זו בחנק אין לה [פתח] בית אביה ולא מאה סלעים. וכי היכי דמיפטור ממאה סלעים מיפטור נמי מלאו דלא יוכל שהרי כולו בענין אחד נאמרו. וטעמא דבוגרת (ו) דכתיב כי עשתה נבלה בישראל וגו' ולא גרים דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי (וכתיב כי עשתה נבלה בישראל וגו') וזו אין לה אב אבל מישראל לא ממעטי גרים דגרים כישראלים מיקרי. דאמרין בתהלת בכורות [ג' ב'] ההיא גיורתא דיהבו לה אחא חיותא לפטומא ופטורי לה מן הבכורה מטעם שותפות אחי שהיו גרים (ז) אבל מטעם דידה לא [מפטרי] דבכור בישראל קרינא ביה וההיא דמצות חליצה [ק"ב ב'] דאמר ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל שנאמר ונקרא שמו בישראל התם קרא יתירה דריש. ואין לרבות לה זרע (ח) בית ישראל לבניו דקדשים וגם הדר' לזרע בית ישראל ובני ישראל לחוד, עבר ושלחה חייב להתחזיר דכתיב (כי) [ולן] תחיה לאשה וגו' ודרשינן במכות [ט"ז ב'] מהבא כל ימיו בעמוד [והחזיר קאי] ולא יוכל לשלחה בגט דילמוד שילוח זה הסתום משילוח מפורש דכתיב ושלחה מביתו והוא בגט קאמר דכתיב בה ספר כריתות.

סימן ריב קצו

אונס לא תשלח. את ה' אלהיך תירא וקיים אשר צוה בך כי תצא כי ימצא איש נערה בתולה וגו' פ' ותפשה (א) בבגדה משם למדנו ונתפשה דסומה שפירש ונאנסה וכתיב ולו תהיה לאשה וגו' פ' בגט שכל שילוח אשה בגט כאשר פירשתי, בכתובות באלו נערות שיש להן קנס [כ"ט ב'] הבא על הממזרת ועל הנתינה ועל הגיורת שבויה ושפחה שנפדו שנתגירו ושנשתחררו פחותות מבת ג' שנים ויום אחד הבא על

תועפות ראם

(א) שמשנתו קב כו' כ"ז וכו' בנדפס. (ב) וקרא כ"ז מקרא. (ג) ואינו נוהג לא יוכל לשלחה אלא בנערה כו' הנערה נערה מלא דבר הכחוב ואמר ריב"ז המש"ר על היתומה פטור שנאמר ונתן לאבי הנערה פרט כו' כ"ז [הנדר"ד של"ס א'] ובסמ"ג ע"ז כ"ה כחב וא"ח עד שיוציא על הנערה שנאמר והוציאו את בתולי הנערה נערה מלא כה"ל דבר הכתוב שאל"כ אפי' קטנה במשמע ובספרים שלפנינו אינו כן וכבר העיר ע"ז הכ"מ על הרמב"ם פ"ג מהל' נערה ה"ב ומן ואריב"ח כו' עד ותניא נערה מאורסה חסר בנדפס. (ד) ככ"ר ריקה פס שורה שלמה ויש להשלים עפ"י הגמ'. המעתיק. וכ"ל א"ר אחא חיפטר שבה עליה עד שלא מת אביה ומת אביה דכיון שבה כו' כ"ה ע"פ הירושלמי רפ"ג דכתובות ועיין בתוס' דכתובות מ"ד ז' ד"ה המוציא כדברי היראים ועי' להרמב"ן במלחמות. (ה) ותנן כ"ז. (ו) דבוגרת כ"ז דגזירת וכו' בנדפס ח"ל שם וטעמא דגזירת דכתיב כי עשתה נבלה בישראל ולא גרים ע"כ. אולם כלן ניתוסף בכת"י דברים הרבה עד עבר ושלחה כו' דקשה ל' לרבינו מ"ש הכא דדרשינן בישראל ולא גרים ואילו לענין בכורה דכתיב [במדבר ג' י"ג] כל בכור בישראל לא ממעטינן גרים וכו' כלן וטעמא דגזירת כו' בישראל וגו' ולא גרים כו' ור"ל כמה שהוסף חיבת וגו' דכונת דרשחם הוא מדכתיב כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ומזה נחמטנו גרים דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וזו אין לה אב וזה סמיס רבינו אלן מישראל לא ממעטי גרים כו'. (ז) גוס כ"ז [הנדר"ד]. (ח) זרע בית ישראל דקדושין [ט"ח א'] ובג"י דסנהדרין [פ"ו א'] וזרע בית כו' כ"ז עיין לעיל כו' קט"ו ומש"ס:

(א) ותפשה ואנסה כל תפיסה אונס דכתיב [מ"ב ז' י"ב] ותפסם חיים וכתיב ותתפסו בגנזו [בראשית ל"ט י"ב] ומשם למדנו כו' לאשה

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים

188

אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואחות אשתו ואשת אחיו (ב) ואשת אחי אביו ועל הנדה אע"פ שהן בהכרת אין להן מיתת בי"ד. בירושלמי מקשי ואשת אחיו לאו יבמתו היא א"ר מתתיהו לבתני' שהיו לאחיו בנים וארס אשה ומת ובא אחיו ואנסה. לענין קנס נתרבו אבל לקיימן אסור כדתנן [י"ט ב'] האונס שותה בעציצו כיצד אפילו היא חגרת אפילו היא סומא אפילו היא מוכת שחין אבל נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לביאה אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהיה לאשה (ג) לא יוכל לשלחה כל ימיו בעמוד והחזיר קאי.

סימן ריג [רפא]

עבד לא תסגיר. הזהיר וצוה הכתוב בפ' כי תצא לא תסגיר עבד אל אדוניו תניא בגיטין בהשולח [מ"ט ב'] לא תסגיר עבד אל אדוניו ר' אחי בר יאשיה אומר בעבד שברח מחו"ל לארץ הכתוב מדבר ר' אומר בלוקח עבד ע"מ לשחררו הכתוב מדבר (א) ובספרי תניא לא תסגיר עבד אל אדוניו מכאן אמרו המוכר עבדו בחו"ל יצא בן חורין, אשר ינצל אליך מעם אדוניו לרבות גר (ב) תושב.

תועפות ראה

לאשה לא יוכל לשלחה פי' כו' כ"ה בגדפס וכו'. (ב) אחיו מאמו כ"ה בגדפס וכיון רבנו בזה לתוך קושיית הירושלמי וכמש"כ בתוס"ט סס ובגדפס חסר דברי הירושלמי וז"ל כאן בלשון הירושלמי א"ר מתתיהו [ולפנינו מתנין] תפטר למתני' שהיו כו'. (ג) לאשה אשה הראויה לו ואם גירשה חייב להחזירה דכתיב ולו תהי' לאשה לא כו' כ"ה [הנדה"ד]:

(א) ואמרין נגמרא ה"ד ארנב"י דכתב לי' הכי לכשאקדך הרי עמך קטן לך מעכשיו. ומכאן הוכיחו דיבמות ז"ל ב' ובקדושין ס"ג א' דע"כ ס"ל לרבי אדם מקנה דשנ"ל דאי ס"ל א"ל מקנה דשנ"ל אף ככה"ג לא מהני לשחררו ויפס הקשה בזה הגלגל"ס בגיטין סס אהא דפרקי ומ"ש דשנ"ל להו רב חסדא כדר"א גר יאשי' וז"ל קשה לי הא וז"ל דס"ל כפי ההלכה דאין אדם מקנה דשנ"ל וא"ל הקרא לכדדרש רבי עכ"ל. וד' הס' חוות קשות שכ' בזה ליישב לא אמר כלום עיי"ש ותמלא וכן הקשה בס' משין החכמה ובשעה"מ ריש פכ"ב מהל' מכירה. והג"ל ליישב עפמ"כ בס' משכנות יעקב הח"מ סט"ז ד"ה ומדי דברי עיי"ש שנתן טעם להשמעת הרמב"ם מימרא דרב חסדא ב"מ מ"ח א' כגון שיחד לו כלי להלואתו ולעושו ע"י דה"ה ר"ה שסקשו בזה דאגשת ופתית את בתי כו' דרבנן מחייבי קרבן שבוטה היאך שייך יחוד כלי כיון שעדיין לא נתחייב ולא עמד בדיון ותירצו שיחד לו הכלי שיזכה בו כל מה שיתחייב אח"כ בדיון והקשו הא הוי דשנ"ל ותי' דרבנן דר"ס ס"ל אדם מקנה דשנ"ל וא"כ אכן הא קי"ל א"ל מקנה דשנ"ל לא יחא לאוקמה סתם משנה דשבוטות כמ"ד אדם מקנה כו' ודלא כהלכתא ואולי רב חסדא ס"ל כר"ה רבי' דס"ל אדם מקנה דשנ"ל עכ"ל ופי"ו שפיר פרכין בגיטין על רב חסדא לשיטתו דאמר ב"מ שיחד לו כלי דס"ל כרבי דאדם מקנה דשנ"ל וא"כ הו"ל לשלוחי להו כרבי ועיין בס' כרס יחשע לסנהדרין דע"מ מש"ש, ומש"ש המשכ"י בפסיעות יוחר ליישב השמעת הרמב"ם לך דא"ר לפמ"כ בס' הפלגה ר"פ נערה שנתפתחה דבמלוה בשטר אף אם ייחד לו כלי אין מוחל לו השיעבוד עד שיחזיר לו השטר עיי"ש אין מקום לתירוץ ועיין בחשולס הכוה"ק לפ' ויקרא ה' כ"ה מש"ש ובס' בלא היטב לס' ויקרא סס כ' ולפי עי"ד נראה לברור דחייב בכל"ה כו' ולא זכר שכל"ה הרמב"ם עיין בבתי' הר"ן גם כיון למהרי"ץ מעקלענבורג בישוב דעת הרמב"ם שלא הביא דברי ר' א"ל לדינא וה"ה שם הרמב"ם כהרמב"ן דלא כפרש"י ותוס'. (ב) ג"ת, פי' עבד של נכרי שברח מחו"ל לא"י לקבל עליו שלא לעבוד ע"י לא תסגירו לאדוניו אלא עמך יש ובגדפס הני' גר וחושב וס"ס הוא והגבול כמ"כ כאן גר תושב מיהו זהו לר"מ ע"כ ב' אכל חכ"ה כל שקיבל עליו ז"מ שקבלו עליהם ב"ז זהו גר תושב ולפי המבואר מלשון הספרי עיקר קרא דלא תסגיר עבד אל אדוניו קאי בעבד שברח מחו"ל לארץ או המוכר עבדו בחו"ל אלא מדכתיב אשר ינצל וגו' ואשר רבויא הוא כקדושין ג"ז א' ועיי"ש בפרש"י אשר רבויא הוא רצינן נמי לגר תושב. וראייתו להפסי' גיטין מ"ה א' שהקשה על הרמב"ם שכ' בפ' מהל' ע"ז שם קבל ז"מ מותר לקיימן בזה"י וקרא דלא ישבו בלח"ה חייבי כסלא קיבל ובפ"ה מהל' עבדים כ' דקרא דלא תסגיר עבד אל אדוניו היינו לענין עבד שברח מחו"ל לא"י ולפי"ו הרמב"ם מוכה שטרא לבי תרי עיי"ש שהמית ב"ז עיין בס' משנת חכמים יבין שמועה ס"ס מ"ג משכ"ש ע"ד הפנ"י. ולי פשוט דהרמב"ם פסק כהספרי שכ' רבינו ותרתו נפק"ל מהך קרא דלא מלא תסגיר וגו' ואידך מריבויא דאשר ינצל וגו' ובמאה"ס לירושלמי פ"ח דיבמות ה"ה הביא ראי' מזה הספרי למש"ש בירושלמי דגם גר תושב שזה ישראל בלא תונה דהא אמרו בספרי אשר ינצל אל"ך וגו' לרבות ג"ת ונביא כתיב לא תונו ועיין בדברי היראים בגדפס סי' נ"ב שכתב הסוהר הקב"ה שלא להוות גר דק לא בדברים ולא בממונן דכתיב בפ' ואלה המשפטים וגר לא תונה ולא תלחצו וגם הסוהר בפ' קדושים תהיו וכו' יגור אהך גר בארצכם לא תונו אותו כאזרח מכם יהי' לכם וגו' ובג' דק הכתוב מדבר כו' וע"ס מש"ל לעיל בס' ק"פ גר לא תונה וכו' ס"ל פ' קע"ט גר לא תונה וחסר שם כל מש"ל ביראים בגדפס סי' נ"ב ואח"כ ז"ל סי' ק"פ לא תונו איש את עמיתו וכו' ועכ"פ קשה מש"ל היראים שלא להוות ג"ל והלא גם גר תושב באזהרה דלא תונו כהספרי וירושלמי. ואפשר מזהו דעיקר קרא לאזהרה ג"ל אח"כ אכל גר תושב הוא מביא דאשר כנ"ל ודוחק. גם דברי הרמב"ם בסה"מ ג"ת ר"ה שכתב שם ומבואר הוא שזה העבד שדבר בו הכתוב ודין הגר שהזכיר מאונחתו אמנם הם קבלו התורה על עצמם והם גירי דק עכ"ל ז"ל ע"ס מה שכ' למעלה ליישב ד' הרמב"ם מקשיית הפנ"י דלפי"ו אפי' גר תושב נמי מזהרין אהבו מאונחתו ובהמראה הפנים לירושלמי ה"ה, אולם הסמ"ג לאוין קע"ב כ' מפרש בפ' עד כמה [בכורות ד"ב] בזמן שקיבל עליו כה"ה כולה כאחד מכם לא תונו אותו וי"ש הרבה שאינו כלל שם בפ' עד כמה אלא כך הוא שם גר שכל לקבל עליו ד"ת חוץ לד"ה אין מקבלין אותו עכ"ל וא"כ